

Arthur Rosenthal

Fascismen som massrörelse

Utgiven på Clartés bokförlag 1935

Baksidestext

Författaren till denna skrift är en framstående tysk vetenskapsman; som på grund av Hitler-diktaturens förföljelser mot vetenskapsmännen nu lever i landsflykt och fördenskull måste framträda under annat namn [hans verkliga namn var *Arthur Rosenberg* – inte att förväxlas med nazistiska ideologen Alfred Rosenberg – *Red*]. Efter en inledande studie över ”de svarta hundradena” i Tsarryssland ger han en grundlig analys av de politiska och sociala förhållandena i fascismens huvudländer, Italien och Tyskland, åren närmast före fascismens seger och kommer så fram till en definition av fascismen: vad som skiljer den fascistiska reaktionen från reaktionen i allmänhet är stöttruppstaktiken. Boken avslutas med en översikt över fascismen i övriga länder.

Innehåll

Förelöpare och pogromer	1
Italien.....	11
Tyskland.....	23
Tillbakagång och upplösning	37

Förelöpare och pogromer

Den rörande historien om Adolf Hitler och hans sex första trogna, som tillsammans med honom bildade partiet, och om hur de sju svälldes ut först till en miljon, så till sex miljoner, till tretton miljoner, så till fyrtio och slutligen till att bli hela tyska folket — det hör till de nationalsocialistiska festtalarnas stående repertoar. Om Mussolini finns en liknande historia. Men liksom il duce är mera storslagen och imponerande än hans blacka avbild, der Führer, så var också hans partis uppkomsthistoria ståtligare. Vid de italienska fascisternas första möte på Handelsskolan i Milano den 23 mars 1919 var 145 personer närvarande. Men också här gick partiet en väldig utveckling till mötes: från 145 personer till lika många tusen, så till miljoner och till sist, om man skall sätta tro till de officiella talen och statistiken, till hela italienska nationen.

Den lilla skarans uppåttstigande till en miljonrörelse, som fått makt över hela nationer, är verkligen ett överraskande fenomen. Inte bara diktatorernas anhängare, också många av deras motståndare tycker sig stå inför en gåta. Många av dem som skrev om fascismen hade hört talas om sociologi och om marxismens klassteori. Alltså började man söka efter den klass eller över huvud den människogrupp, som hade möjliggjort dessa underverk. Dessvärre är emellertid läran om samhällsklasserna inte fullt så enkel, som det ser ut vid första ögonkastet. Vem som helst kan klinka på tangenterna, om han sätter sig vid ett piano. Men därför blir han ingen musiker. På samma sätt är jonglerandet med de sociala klasserna inte på långa vägar en social analys och minst av allt en marxistisk analys. De sociologiska dilettanterna upptäckte som oftast, att småborgarna var den hemlighetsfulla klass, med vars hjälp Hitler och Mussolini tillkämpat sig segern. Grönsakshandlaren Fritz Schulze växte ut till demoniska dimensioner. Med sin ena hand höll han nere proletariatet, med den andra kapitalismen. Han förkroppsligar nationen och behärskar det nya seklet. Fritz Schulze som privatperson kan mycket väl vara en verklig hjälte, som i skyttegravan gjort sig värdig tapperhetsmedalj eller som är mästare i boxning i sin stadsdel. Men här är det inte fråga om Fritz Schulze som privatperson, utan om Fritz Schulze som grönsakshandlare, som småborgare. Att småborgarna som klass skulle ha erövat Tyskland, Italien, Polen, Österrike och ett halvt dussin andra länder, och att den övriga världen också svävar i fara att bli ”småborgerlig”, det låter litet underligt.

Det har funnits en period i Europas historia, då småborgarna som klass, d. v. s. de i skrän organiserade hantverksmästarna och småhandlarna, verkligen hade ett avgörande inflytande över produktionen och den ekonomiska organisationen. Det var under medeltidens sista århundraden. Då fanns varken ett proletariat eller en kapitalism i modern bemärkelse. Det var skråmästarnas guldålder. Men inte ens under denna tid, då skråmästarna i ekonomiskt och ideologiskt avseende hade alla trumf på hand, hade de möjlighet att erövra den politiska makten i något av de stora europeiska länderna. I Tyskland fick skråna visserligen makten i en mängd städer, men i nationell skala kom de ömkligt till korta mot adeln.

Och när städerna verkligen uppträdde som politisk och militär maktorganisation, som i hansan, så var det inte hantverksmästarna, utan de patriciska köpmännen som stod i spetsen. Sedan 1500 har småborgerskapets sociala betydelse i Europa gått tillbaka för varje generation. För femhundra år sedan, då hantverket verkligen hade gyllene tider och då alla materiella värden framställdes med manuellt arbete utan hjälp av maskiner, var likväl småborgaren alltför svag att erövra den politiska makten. Och nu, i det löpande bandets, flygmaskinens och elektricitetens tidevarv, skulle småborgaren plötsligt ha blivit oemotståndlig, bara för att han klär sig i kulört skjorta och för att Hitler och Mussolini kallar på honom? Man kunde lika gärna påstå, att ett vaxljus har större ljusstyrka än den väldigaste elektriska ljuskrona, om man bara tänder det på rätta sättet.

Många samtida kritiker ser fascismens upphov inte i småborgerskapet, utan i ungdomen, eller i båda dessa krafter på en gång. Teorin om ungdomen är ännu märkvärdigare än teorin om småborgaren. Så länge det har funnits människor, har det också bestått en motsättning mellan unga och gamla, och så lär det komma att förbli, så länge denna planet bebos av varelser av samma slag som vi. Men ännu har aldrig ungdomen som sådan blivit en politisk rörelse, ty alla de motsättningar som består bland människorna kommer också till uttryck inom de yngre generationerna. Skulle man verkligen kunna tänka sig, att bankdirektörernas söner en vacker dag skulle besluta sig för att göra gemensam sak med metallarbetarnas söner för att bryta sönder alla bankdirektörernas privilegier och alla metallarbetarnas organisationer och på ruinerna av allt som hittills varit grundläggande ett strålande fascistiskt "De ungas förbund"?

Diskussionen av dessa teorier om fascismen är inte bara ett tidsfördriv för människor, som sitter vid sina skrivbord och spekulerar över sociologi. Det är i själva verket en djupt allvarlig fråga av utomordentligt stor praktisk politisk betydelse för proletariatet. Den som vill slå sin fiende måste känna honom väl. De fantastiska och mot all logik stridande förklaringar till fascismens uppkomst, som på många håll vunnit spridning, har hos demokrater och socialister grundlagt en övertygelse, att deras nuvarande värsta fiende är något alltigenom irrationellt, som inte kan besegras med förnufts-skäl. Fascismen ser ut att bryta fram som en naturkatastrof, som en jordbävning, som en elementär kraft, som springer fram ur människornas hjärtan och inte tål något motstånd. Fascisterna själva ger ofta näring åt dessa föreställningar, särskilt i Tyskland, när de förklarar, att förnufts och den mekaniska logikens herravälde nu är förbi och att känslorna, nationens urinstinkter, nu skall komma till heders. Socialister och demokrater är ofta benägna att tro, att de visserligen kan reda sig mot politiska motståndare av vanligt slag, men de uppger hoppet om att kunna slå tillbaka anloppet av en "ny religion". Man söker i panik efter medel att avvärja den fascistiska offensiven. Man bryr sin hjärna med frågan, hur man skall vinna småborgarna, som plötsligt kommit att bära nationens öde i sina händer. Man är färdig att göra om sitt eget parti och sin egen rörelse, så att den skall motsvara ungdomens mentalitet. Och ändå litar man inte riktigt på sin egen förmåga att sätta sig till motvärn mot det nya politiska naturfenomenet. Motståndarna utnyttjar däremot på ett raffinerat sätt den panikstämning, som uppstått i de socialistiska och demokratiska lägren, särskilt efter händelserna i Tyskland 1933. De ger upphov till illusionen, att det faktiskt räcker, om en mer eller mindre bankrutterad reaktionär politiker tar på sig en kulört skjorta, exerceerar en hop omogna ynglingar, talar om "ungdomens rätt" och "nationens förnyelse", för att slå sönder de allra äldsta fria författningar och underkuva de solidaste arbetarorganisationer.

Den dag som är är det för arbetarklassen viktigare än någonsin att inte låta sig demoraliseras och förvirras. Om man skingrar de konstgjorda dimmor, som fascismen sprider i alla länder, så upptäcker man där bakom en gammal bekant. Han är alls inte underbar och alls inte hemlighetsfull, han kommer inte med någon ny religion eller någon gyllene tidsålder. Han kommer varken från ungdomen eller från småborgerskapet, även om han ofta nog förstärker att dra bådaderna vid näsan: det är den kontrarevolutionära kapitalismen, det klassmedvetna proletariatets arvfiende. Fascismen är ingenting annat än en modern, i folklig klädnad maskerad form av den borgerligt-kapitalistiska kontrarevolutionen. Det är en smula oegentligt att använda samma slagord "fascism" som beteckning för så olikartade rörelser som Mussolinis parti i Italien och Hitlers parti i Tyskland. Vi behöver bara erinra om att exempelvis ras- och judefrågan, en av kärnpunkterna i den nazistiska ideologin, inte alls spelar någon roll för den italienska fascismen. Men det gängse politiska språkbruket kallar alla kapitalistiska, kontrarevolutionära rörelser för fascistiska, så snart de uppträder som folkrörelser och stöder sig på en aktiv, för inbördeskriget skolad partiarmé.

Allt sedan det moderna produktionssystemets uppkomst har den borgerliga kapitalismen utövat herravälde i alla civiliserade länder. Men det är lätt att inse, att kapitalistklassen själv aldrig kunde påtvinga folkets breda lager sin vilja med sin egen fysiska makt. Det är löjligt att tänka sig, att fabrikanterna och bankirerna personligen skulle gripa till vapen och med gevär och sablar hålla övriga folklager i tukt. Den gamla feodaladeln kunde ännu regera med hjälp av sina egna fysiska maktmedel. Under medeltiden var de pansarklädda riddarna verkligen överlägsna övriga folklager. Likaledes skulle i en stat, som behärskades av arbetarna eller bönderna, den regerande klassen också utöva den fysiska makten.

Kapitalisterna däremot regerar indirekt. Lika litet som de själva kan hamra och smida sina varor eller själva stå bakom disken och lämna ut produkterna åt kunderna, lika litet kan de vara sin egen militär, sin egen polis och sin egen valmanskår. De behöver medhjälpare och tjänare för att producera, sälja och regera. Kapitalisterna förmår att härska i staten, så länge betydande folklager känner sig solidariska med deras system och är beredda att arbeta, rösta och skjuta till förmån för kapitalisterna, i övertygelse om att deras egna intressen fordrar den kapitalistiska produktionsordningens vidmakthållande.

De medhjälpare, som i det moderna Europa medvetet eller omedvetet står till kapitalismens förfogande, är lika många som skiftande. För det första har i nästan alla länder det kapitalistiska systemet på ett eller annat sätt funnit en modus vivendi med den äldre förkapitalistiska, feodala samhällsordningens bärare. Monarkin och adeln, kyrkan och armen, den högre ämbetsmannakåren har följt med utvecklingen från den feodala perioden in i den moderna kapitalistiska tidsåldern. Borgerskapet måste visserligen till en början göra sig gällande gentemot feodalväldet med maktspråk. Därvid framställde sig borgerskapet som representant för nationen i dess kamp mot det privilegierade feodala fåtalsväldet. Borgerskapet samlade kring sig alla medel- och underklasselement och lyckades därigenom tvinga feodalherrarna till kapitulation. Men så snart segern var vunnen, sökte kapitalisterna skyndsamt en kompromiss med de feodala elementen för att gemensamt med dessa sätta sig till motvärn mot de fattiga folkmassornas demokratiska och stundom även socialistiska krav. Från den feodala traditionen förskriver sig auktoritets- och disciplinideologin, dyrkan av de militära dygderna och livsformerna, som spelar en så avgörande roll för förståelsen av fascismen.

Också de intellektuella som stånd växte ur den gamla feodala ordningen in i det nya borgerliga tidevarvet. De fann sig tillrätta i det nya samhället på alldeles samma vis som i det forna aristokratiska samhället. Men eftersom den intellektuelle inte direkt deltar i produktionsprocessen och inte själv producerar något mervärde utan bara indirekt lever av mervärde, så intar han också i viss mån en särställning i den kapitalistiska staten. I allmänhet är han uppriktigt övertygad om att han inte tjänar kapitalistens vinstintresse utan nationens allmänna intresse. Men eftersom "privategendomen dessvärre är en förutsättning" för nationens förkovran, måste den genomsnittlige europeiske intellektuelle med sorg i hjärtat ta parti för kapitalismen och mot socialismen. Eftersom de intellektuella har till yrke att företräda de "allmänna" intressena och de "allmänna" tankarna, ägnar han sig ovanligt väl för att hålla den nationella oegennyttans söta sås på klasskampens beska realiteter.

Slutligen står under kapitalisterna i den sociala pyramiden bönderna och hantverkarna, vilkas styrka varierar i de olika länderna, beroende på de olika utvecklingsbetingelserna, och slutligen den väldiga armen av arbetstagare. Alla dessa grupper är mer eller mindre mottagliga för kapitalisternas lockbeten. Det gäller inte bara bönderna och hantverkarna. I Tyskland röstade också före Hitlers uppträdande på den politiska arenan en stor del av arbetarklassen med de borgerliga partierna, och i England finns det än i dag en avsevärd skara konservativa fabriks-

arbetare. Den politiska mekanismen i ett kapitalistiskt land på 1800- och 1900-talen var därför en högst komplicerad affär. Det fordrades alltid en mängd olikartade, till synes motsatta krafter för att upprätthålla jämvikten i det kapitalistiska samhället.

De stora borgerliga massrörelserna under Europas nyare historia kan indelas i två olika typer, den liberala och den antiliberala typen. De färskaste exemplen på borgerliga, antiliberala massrörelser ger fascismen. 1800-talets borgerliga liberalism grundade sig på den fria konkurrensen. Den fordrade frihet och fred. I inrikespolitiken var frihet liktydig med avveckling av statligt tvång och först och främst långt driven handlingsfrihet för näringslivet, varigenom staten tilldelades den berömda nattväktarrollen. Frihandel och fred var det utrikespolitiska komplementet till detta system, som lovade människorna en gyllene tidsålder, om bara de ekonomiska krafternas fria spel fick obehindrat göra sig gällande över hela jordytan. Det liberala evangeliet om frihet, frihandel och fred entusiasmerade folkmassorna, mellanskikten och delvis också arbetarna. I England regerade liberalismen alltifrån 1832 års valrättsreform, först nästan oavbrutet till 1866 och sedan periodiskt fram till världskriget, i konkurrens med det nya konservativa partiet. I Tyskland behärskade liberalismen majoriteten av folket från 1848 till omkring 1878, och fram till världskriget stöddes den av en stark minoritet. Visserligen kom liberalismen i Tyskland aldrig till en sådan ohämmad utveckling som i England. Den regerade aldrig av egen kraft, utan måste alltid nöja sig med de smulor av politisk makt, som den feodala monarkin slängde åt den. I Frankrike varade den första liberala eran från 1830 till 1848, under borgarkungen Louis Philippe. Så kom diktaturperioden under Napoleon III till 1870, som på nytt efterträddes av

den liberala republiken, vilken visserligen under tiden före världskriget endast med stor möda förmådde göra sig gällande mot de antiliberala rörelsernas anstorm. Kungariket Italien bar alltsedan sin grundläggning den liberala statens firmamärke, ehuru det bakom denna täckmantel dolde sig alla möjliga andra långt ifrån liberala makter. I Ryssland bekände sig borgerskapet före världskriget likaledes till liberalismen. Dess politiska makt var dock under tsartiden ännu mycket mindre än klassbrödernas inflytande i Tyskland.

I alla de nyss uppräknade europeiska huvudländerna uppträder emellertid gentemot de liberala tendenserna andra strömningar, som visserligen också bejakar kapitalismens ekonomiska system men som inte vill höra talas om de liberala principerna. De förnekar statens nattväktarroll och fordrar i stället ett kraftigt ingripande i det ekonomiska livet från det allmännas sida. Mot den liberala frihandeln sätter de skyddstullar, mot den liberala pacifismen den aggressiva imperialismen. De önskar ingen folkförsoning utan ställer nationen över allt annat. De avvisar de demokratiska jämlikhetssträvandena och betonar i stället de traditionella olikheterna mellan människorna. De vill stå fast på marken och håller auktoritetens fana högt.

Den ekonomiska bakgrunden till denna övergång från liberalismen till en ny, autoritär konservatism är, som man redan länge insett, en inre omdaning av själva den borgerliga produktionsprocessen. Kapitalismen utvecklades ur den fria konkurrensens period till en ny tid med koncentrerade jätteföretag, som strävade till monopol. Denna nya monopolistiska kapitalism spärrar av sitt nationella hushållningsområde med skyddstullar. Med våld och erövring söker den vinna nya områden för exploatering. Den har ingen användning för den liberala periodens fredliga och gemytliga ideologi. Den kräver auktoritet, centralism och våld.

Det är just de största och starkaste kapitalisterna, herrarna med de monopolistiska jätteföretagen och de mot dem svarande finansinstituten, som först gör språnget från den invanda liberalismen och lägger sig till med de nya imperialistiska metoderna. Flertalet medelstora och små kapitalister bevarar den liberala traditionen mycket längre. För att få makten i staten måste de antiliberala kapitalisterna värva bundsförvanter i andra folklager. Den nya imperialismens skickligaste ledare

lyckas till och med övertrumfa liberalerna och de borgerliga demokraterna i folklighet. Ofta kämpar de rent av under täckmanteln av nationellt försvar för de fattiga mot "liberalismens trångsynta penningintressen". Den moderna fascismen hör obetingat hemma i detta sammanhang, och den har med virtuosmässigt mästerskap utvecklat den nationella propagandakonst, som hör ihop med detta slags politik.

I England var det det konservativa partiet, som förnyades av Benjamin Disraeli på imperialismens grund, som år 1867 gav rösträtt åt städernas arbetare för att dra dem undan liberalismens inflytande. 1874 erövrade konservativa partiet för första gången efter reformen tack vare arbetarnas röster majoriteten i underhuset. På Disraelis tid och senare under Chamberlain stöddes de konservativa av flertalet aristokrater, de stora finansmännen i City, tungindustrins arbetsgivare, flertalet intellektuella och avsevärda delar av det industriella proletariatet. Alla dessa grupper enades under parollen "nationens storhet". Breda lager av de medelstora och små kapitalisterna, småborgerskapet och t. o. m. bönderna förblev ännu en lång tid trogna de liberala idealen. I Frankrike finansierade storbankerna och tungindustrin "de nationella rättigheternas" politik efter 1871. Man proklamerade iden om det segerrika revanschkriget mot Tyskland för återupprättandet av den nationella äran, som gått förlorad vid Sedan. Man försökte blåsa liv i alla militära och monarkiska traditioner. Adeln och kyrkan trädde i den patriotiska rörelsens tjänst. Man smädade den fega och opatriotiska liberala republiken och krävde en diktatur under ledning av en nationell befriare. Till denna roll kandiderade på 1880-talet general Boulanger, vilken efter vad valresultaten visade under en kortare tidrymd faktiskt hade majoriteten av franska folket bakom sig. Omkring sekelskiftet hotades den franska republiken ännu en gång allvarligt av en militär-folklig statskupp. Den franska reaktionen stödde sig på de högre klasserna, på delar av småborgerskapet och vilseledda arbetargrupper, under det stora massor av småborgerskapet hårdnackat kämpade för den demokratiska republiken vid de socialistiska arbetarnas sida.

I Tyskland förlorade liberalerna av den gamla stilen majoriteten i riksdagen efter 1878. Tungindustrin bekänner sig till protektionismen och utarbetar i samråd med feodaladeln programmen för här, flotta och kolonier. De intellektuella grips av hänförelse för den militära disciplinen och preussarandan. Demokratin betraktas som ett föraktligt och otyskt påfund. Det borgerliga livsidealet ser sin förebild i reservofficern. I de evangeliska delarna av Tyskland stöddes det konservativa partiet efter 1878 av lantbefolkningens stora massa. Också avsevärda delar av småborgerskapet svängde åt höger. Tungindustrin och dess intellektuella banerförare omgestaltar det gamla ärevördiga nationalliberala partiet ända därefter, att det till sist bara har namnet kvar av liberalismen. Den liberala fanan tar de frisinna i sina trötta händer. Vid riksdagsvalen 1887 erövrade under Bismarcks ledning de konservativa och de tungindustriella liberalerna tillsammans majoriteten. Under Wilhelm II tillväxte visserligen socialdemokratin i rask takt, men den frisinna liberalismen försvagades i så hög grad, att de konservativa tillsammans med nationalliberalerna och det katolska centrum förfogade över en säker majoritet i riksdagen. Vi kan sålunda i Tyskland alldeles som i England och Frankrike iaktta, hur den traditionella liberalismen under sista tredjedelen av 1800-talet och i början av 1900-talet går tillbaka och lämnar rum åt nya, imperialistiska och nationella krafter. Även i Tyskland slöt imperialisterna förbund med armen, kyrkan och intelligensen. Likväl uppstod inte i Tyskland före 1914 någon enhetlig stor nationalistisk massrörelse, utan de olika grupper, som företrädde denna tendens, förblev åtskilda. Anledningen härtill är lätt att förstå. Den kejsarliga regeringen var så stark, att den kunde förbli oberoende av folkomröstningar och parlamentbeslut. Den nationella imperialismen behövde bara dirigera riksregeringen för att uppnå allt vad den önskade; den kunde sålunda spara sig det stora demagogiska besväret att bearbeta folkmeningen vid valen och andra tillfällen. De härskande klasserna i kejsartidens Tyskland behövde inte använda de demokratiska medlen i samma ut-

sträckning, som det vid samma tid var nödvändigt för de högre klasserna i England och Frankrike. Riksstyrelsens själv gäckade hovpredikanten Stöckers försök att i städerna få till stånd en folklig, antiliberal och antisocialistisk massrörelse. Ty varje rörelse av denna art hade gjort det nödvändigt för de härskande kretsarna i Tyskland att göra vissa eftergifter åt "massornas anspråk", och sådana eftergifter önskade man inte göra. Kaisern och storkapitalet kände sig tryggare under Potsdamergardets beskydd än med de Stöckerska massmötenas gunst.

Samspelet och konflikten mellan de liberala och antiliberala borgerliga krafterna, som från 1871 till 1914 utövade ett bestämmande inflytande på utvecklingen i England, Frankrike och Tyskland, har till synes ingen motsvarighet i Italiens historia under samma tid. Men detta är endast skenbart. Också här var de olika tendenserna företrädda. Liberalismen av den gamla skolan trängs också i Italien undan av den storkapitalistiska imperialismen, som årtiondet före världskriget ledde till Tripoliskriget och den aktiva Balkanpolitiken. Den hetsiga nationalismen vände sin spets mot Österrike, krävde befrielse av de "oförlossade" bröderna i Trient och Triest och försökte med alla medel hinna fatt de rikare stormakterna i Norden. Men den officiella italienska partipolitiken var fullständigt försumpad i halvfeodal korruption, som hämtade sin näring i de centrala och sydliga delarna av halvön. De verkligt aktiva samhällseliga krafterna kom inte alls eller endast mycket ofullkomligt till uttryck i det italienska parlamentet. Även i Ryssland gick storbourgeoisien under perioden före världskriget över till imperialismen och hänfördes av planerna på erövring av Konstantinopel och de tsaristiska ministrarnas övriga rovgiriga planer. Samtidigt strävade tsarens polisagenter att som motvikt mot revolutionen skapa en kejsartrogen massrörelse. Man köpte dräggen av trasproletariatet med vodka och rubler och ställde mot de förbjudna fackföreningarna "äkta ryska" fackföreningar, som stod under polisens ledning. Man lyckades få till stånd en icke oansenlig massrörelse, förbundet "Äkta ryska män" och de "svarta hundradena", som inhöstade stor ära vid pogromerna.

Också i Österrike-Ungern regerade liberalismen i båda rikets hälften under 1867 års författning. De s. k. liberalerna i Ungern var visserligen en sort för sig. De rekryterades inom den jordägande adeln och penningmagnaterna, och de höll nere de breda folkmassorna med hänsynslöst våld. Till följd härav behövde den ungerska liberalismen över huvud taget aldrig gå över till imperialistiska metoder. Våldsutövningen inom landet var fullkomligt tillräcklig. Detta brutala ungerska statssystem maskerade sig i täckmanteln av en vild, överhettad magyarsk nationalism.

I Österrike regerade första årtiondet efter 1867 en liberalism av vanlig typ, ungefär av samma slag som de samtida rikstyska liberalerna. Men mot slutet av 1870-talet störtade det liberala herraväldet samman också här. Den habsburgska feodalismen levde visserligen till sin hädanfärd i bästa samförstånd med det tungindustriella och finansiella storkapitalet. De firmor, som levererade kanoner, pansarplåt och statslån till Donaumonarkin, var obetingat kejsartrogna, och deras makt var fullt tillräcklig, om de bara använde sig av baktrapporna i Wien. Men den tyskspråkiga liberala medelklassens inflytande trängdes systematiskt tillbaka i Österrike. Med stöd av den kejsartrogna lägre medelklassen och katolska kyrkan grundlade Lueger det kristligt-sociala masspartiet. Han var en agitator och folklig organisator av första rangen. Han erövrade majoriteten i Wien, lät sig väljas till borgmästare i rikets huvudstad och blev till slut ledare för den största fraktionen i österrikiska parlamentet, som den kejsarliga regeringen alltid måste ta hänsyn till. Lueger var småfolkets ledare. Finanskapitalet hade inga direkta förbindelser med hans parti. Men Lueger var under senare delen av sitt liv ett av den habsburgska monarkins viktigaste stöd, och monarkins existens var en förutsättning för storkapitalets operationer. Det var ett spel med fördelade roller, varvid Luegers folkliga parti, kejsaren och hans aristokratiska ministrar och storbankirerna i Wien i allt väsentligt hade samma mål.

De tyska intellektuella i Österrike, särskilt ungdomen, var under mansåldern före världskriget synnerligen missnöjda med sitt sociala läge. De blickade längtansfullt över gränsen till Tyska riket, där den studerande ungdomen under hohenzollrarnas välde var delaktig av makten över världen. I Österrike gynnade emellertid regeringen överallt slaverna till tyskarnas förfång. De kristna intellektuella kände sig dessutom hotade av konkurrensen från de talrika och livaktiga judarna. Den tyska ungdomen i Österrike hade endast alltför gärna trätt i tjänst hos en stor, nationell imperialism, men ingen behövde den. Den österrikiska regeringen var allt annat än tysknationell, lika litet som högfinansen. Det var sålunda vissa bestämda delar av Tyskössterrikes ungdom, som kände sig undanskjutna och överflödiga. Till följd härav blev deras tyska nationalism och deras hat mot allt otyskt så mycket starkare. Den egendomliga typen av unga tyska akademiker, som före 1914 på sätt och vis kände sig som medlemmar av ett besegrat och undertryckt folk, hade visserligen varit otänkbar bland kårstudenterna och reservofficerarna i Wilhelm II:s Tyskland. Men denna typ existerade i Österrike bland de alltyska och tysknationella studenterna. Deras nationella romantik och deras sammanbitna nationalhat spred sig också till en del av småborgar- och arbetarungdomen. Från en sådan miljö kom Adolf Hitler till Tyska riket, och i det nya Tyskland efter 1918 hade han inget behov av att lära om.

En demagogisk nationalism söker gärna ett objekt, på vilket den dagligen och stundligen kan demonstrera sin överlägsenhet och leva ut sina hämndkänslor. Den fattige vite mannen i de amerikanska sydstaterna hatade negrerna.

Men han behövde dem samtidigt, eftersom hans instinkter inte fann något utlopp utan negrerna. Likadant var det för turkarna på Abdul Hamids tid, när de misshandlade armenierna. Den tyska ungdomen i Böhmen stod i samma kampställning gentemot tjeckerna, och de unga tjeckiska nationalisterna gav de tysknationella betalt med samma mynt. Ett särskilt tacksamt och bekvämt objekt för sådana instinkter var emellertid sedan gammalt judarna. I de antiliberala och nationalistiska massrörelserna i Europa, som vi nyss skildrat, spelade judefrågan en central roll. De ryska trasproletärerna var lika lätta att hetsa upp mot judarna som vissa intellektuella och småborgerliga kretsar i Centraleuropa.

Förbundet "Äkta ryska män" levde huvudsakligen på judehetsen. Lueger byggde väsentligen upp sitt kristligt-sociala parti med den antisemitiska propagandan. När hovpredikanten Stöcker i Berlin ville driva fram en monarkistisk och kristlig massrörelse, gick han till angrepp på judarna. Också den franska nationalismen omkring sekelskiftet var skarpt antisemitisk. Härtill bidrog ytterligare den tillfälliga omständigheten, att partistriderna i det dåtida Frankrike med den största lidelse rörde sig om den judiske kapten Dreyfus' skuld eller oskuld. Det är värt att minnas, att redan före världskriget i fyra av Europas sex huvudländer den antiliberala, nationalistiska massrörelsen var förbunden med antisemitism. I Österrike tävlade f. ö. de tysknationella och de kristligt-sociala i judehat. I Ungern fanns det däremot före 1914 ingen kraftig antisemitisk rörelse: de rika judarna i Budapest stod i ett vänskapligt förhållande till den regerande oligarkin. I Italien, där judarnas antal är mycket ringa, tillhörde just judiska familjer den moderna imperialismens mest aktiva krafter. Här förelåg, lika litet som i England, någon politisk antisemitism.

Vad statsformen beträffar, försvarade de reaktionära massrörelserna i Ryssland, Österrike-Ungern och Tyskland obetingat den bestående autoritära monarkin och alla de ideella värden, som tycktes vara förbundna med denna. I Frankrike var högern antidemokratisk och tolererade på sin höjd republiken som ett oundvikligt ont. De mest extrema grupperna inom den patriotiska rörelsen drömde om en statskupp, som antingen skulle utmyнна i en militärdiktatur eller en ny monarki. I Italien var författningsfrågan inte aktuell före 1914. I England var arbetarnas stora massa, liksom medelklassen, obetingat anhängare av den parlamentariska ordningen. Varje politisk grupp, som

hade lekt med diktaturtankar, skulle därmed genast ha begått politiskt självmord. Sålunda måste det konservativa partiet försöka göra sig gällande inom författningens ram. Män som Disraeli och Chamberlain var stolta över att vinna majoritet vid valen.

Som synes existerade redan före världskriget den ideologi, som man numera kallar fascistisk, och den hade ett starkt inflytande bland massorna. Däremot saknades den egendomliga stöttruppstaktik, som karakteriserar den nuvarande fascismen, med undantag för ett enda land. De svarta hundradena i tsarismens Ryssland och deras verksamhet vid pogromerna är det enda undantaget. Den fascistiska stöttruppstaktiken är egentligen ett ytterst märkvärdigt socialt fenomen. Den tycks motsäga all politisk logik. Visserligen är de härskande klassernas brutalitet mot de behärskade lika gammal som den civiliserade mänsklighetens historia. Särskilt den europeiska kapitalistklassen har aldrig varit rädd för att gå fram med största hårdhet ända till våldsam blodsgjutelse, när socialismen eller bara en folklig demokrati hotat dess maktställning. Den franska kapitalistklassen slog ned Paris' arbetare i blodiga massakrer 1848 och 1871. Bismarck höll den tyska arbetarklassen fängslad i socialistlagens bojor från år 1878 till 1890. Men det föreföll dock självklart, att den härskande klassen skulle utöva makten i sin stat med hjälp av statsapparaten, som ju är till för att tjäna detta syfte: överheten, polisen och rättsväsendet skall bekämpa omstörtningar, och om de inte räcker till, skall militären gripa in. I nödfall kan den härskande klassen förstärka sin statsmakt med frivilliga eller legoknektar, men det är fortfarande den officiella statsmakten, som direkt, med sina medel, med sina kanoner och lagar, bekämpar revolutionen. Så länge de undertryckta är svaga, gör de inget eller blott ringa motstånd mot statsmakten och den härskande klassen. Känner de sig starkare, beväpnar de sig på samma sätt, och inbördeskriget bryter ut. Folkresningen leder till ett avbrott i statsapparatus normala funktion, båda parterna griper till vapen och kämpar till det yttersta. Denna situation är välkänd från den engelska revolutionen på 1600-talet, den franska på 1700-talet och den ryska på 1900-talet.

Stöttrupper av fascistisk typ är till synes inte avpassade för någon av den politiska kampens normala möjligheter. Deras existens visar att det inte råder fredstillstånd inom staten. Men det föreligger heller inte något öppet inbördeskrig. Ty visserligen vållar regeringens motståndare de härskande organen obehag, men de är inte starka nog att göra uppror för att erövra makten. Regeringen och de härskande grupperna sätter inte in de vanliga reguljära statliga maktmedlen i kampen mot oppositionen, utan detta arbete utföres av frivilliga ur folkets massa. De överfaller, miss-handlar eller dödar alla människor, som har gjort sig misshagliga, förstör eller plundrar deras egendom och utlöser en våg av brutalitet och skräck, i vilken varje opposition skall drunkna. De handlingar, som dessa fascistiska stöttrupper gör sig skyldiga till, strider mot landets skrivna lagar. Enligt gällande lagar måste stöttruppsmännen ställas inför rätta och sättas i fängelse. Men i själva verket lämnas de i fred. Dömer man dem, är det endast till skenet, antingen får de inget straff alls eller också blir de mycket snart benådade. Det rådande samhället visar på alla sätt sin sympati och tacksamhet mot stöttruppernas hjältar.

Under vilka förutsättningar är en sådan politisk stöttrupsverksamhet möjlig? Det första fullständigt klara och viktiga exemplet i Europas nyare historia på denna företeelse, som vi numera är så förtrogna med, är de "svarta hundradenas" pogromer i Ryssland i oktober 1905. Den första förutsättningen är att den normala statsmakten blivit i grund skakad. I regel gör den härskande klassen allt för att upprätthålla den regerande överhetens auktoritet. Staten är enligt de härskandes åsikt inkarnationen av det allmänna och allmännyttiga. Rättsväsendet är ett uttryck för den "opartiska" rättvisan. Respekten för staten och dess myndigheter, tron på lagarnas kraft är ett av de starkaste vapen den härskande klassen har i sin hand. Först sedan en revolutionär kris fullständigt slukat landet, och de regerande grupperna inte mer kan räkna med att hävda sig enbart med hjälp av lagar och polis, ser de sig om efter andra medel.

Regeringen och myndigheterna aktar sig för att göra ett direkt angrepp mot revolutionärerna, demokraterna, socialisterna eller judarna. Men en vacker dag vaknar ”folkets vrede”, den hederlige mannen av folket, som ännu tror på gud, kejsare och fosterland, reser sig, krossar de skändliga rebellerna och återställer den lagliga överhetens makt. Men om denna folkets vrede verkligen hade varit äkta, skulle aldrig krisen ha inträtt. Därför måste de patriotiska massornas vrede fabriceras. I oktober 1905 skulle den ryska regeringen inför de väldiga revolutionära strömningarna inte ha vågat att helt enkelt kalla samman sina poliser och kosacker och ge dem order att mörda judar och socialister. Men med polisens hjälp skapades en folkrörelse av den patriotiska, antiliberala och antisemitiska typen, och dessa stötrupper släppte man lös på judar och revolutionärer. Sålunda uppstod en viss arbetsfördelning; tsarens regering var inte direkt ansvarig för pogromhjältarnas illgärningar. Man kunde åtminstone inför utlandet och offentligheten i viss mån ta avstånd från pogromerna, om också många guvernörer och polismästare med cynisk öppenhet försvarade de ”svarta hundradena”. Å andra sidan fanns det många ärliga konservativa anhängare till tsaren, som inte ville veta av pogrommetoderna. Det fanns ämbetsmän och till och med ministrar, som bestämt uttalade sig mot pogromerna.

Det är inte alls nödvändigt, att hela den härskande klassen vid en viss tidpunkt står solidarisk med stötrupperna och deras metoder. I regel kommer det att existera vissa meningsskiljaktigheter. Den liberala riktningen inom bourgeoisien och vissa strängt autoritära konservativa kommer att fördöma stötruppernas och fascismens metoder. Men det skulle vara ett svårt fel av arbetarklassen att låta lura sig av sådana meningsskiljaktigheter. Trots alla motsättningar i taktikfrågor förblir de fascistiska stötrupperna kött av de härskande kapitalisternas eller feodalherrarnas kött och blod av deras blod. Det är inte sant, att det i sådana tider finns tre krafter inom staten: härskande kapitalister, fascisterna och demokratiska socialister. Det finns alltid bara två: kapitalister och fascisterna på ena sidan och demokratiska socialister på den andra. Teorin om den ”småborgerliga” fascismen gör ett farligt ohägn, emedan den gör arbetarklassen skumögd inför detta enkla faktum. Enligt denna teori ser världen nämligen ut så här: först regerande kapitalister, sedan småborgerlig, fascistisk opposition och därefter proletär socialistisk opposition. Om man räknar med en sådan tredelning, blir allehanda farliga tricks och manövrer möjliga, t. ex. ett förbund mellan socialisterna och fascisterna mot det härskande kapitalet eller en koalition mellan socialisterna och liberala och ärligt konservativa kapitalister mot fascisterna, eller liknande illusionspolitik. Illusioner av detta slag har bragt stora olyckor över Tysklands, Italiens och andra länders proletariat.

Trotsky skrev år 1909 om pogromuppståndet i oktober 1905:

”Ryska regeringen hade värvat trupper för detta korståg överallt, i alla vinklar och vrår, i alla krogar och otuktsnästen. Här fann man småhandlaren och landsstrykaren, krogvärden och hans stamgäst, drängen och polisspionen, yrkestjuven och tillfällighetsrånaren, småhantverkaren, bordellvaktmästaren och den utsvultne, i andligt mörker vegeterande musjiken, som kanske först i går lämnade sin hemby och som var alldeles yr i huvudet av maskinernas larm.”

I början av rysk-japanska kriget satte polisen för första gången i gång sådana provmobiliseringar av de tvetydiga massorna, som företog patriotiska gatudemonstrationer för regeringens krigspolitik. Trotsky skriver vidare:

”Alltsedan dess undergick den planmässiga organisationen av samhällets avskum en väldig utveckling, och om också pogromdeltagarnas stora massa, i den mån här kan vara tal om någon massa, var mer eller mindre tillfälligt sammanrafsad, så var dock truppens kärna organiserad och disciplinerad efter militärt mönster. Denna kärna fick sina lösenord och paroller uppifrån och förde dem vidare nedåt, och det var också den som bestämde tidpunkten för och omfånget av de blodiga aktioner som skulle föranstaltas.”

Här behöver vi endast framhålla sådana drag hos de ryska pogromerna och ”de svarta hundradena”, som kan ha betydelse för en allmän analys av fascismens naturhistoria. För att förbereda aktionen utger man på ifrågavarande plats en ”de svarta hundras” tidning. Kort därefter uppträder på skådeplatsen fackmän, som har kommit resande från andra städer. Nu börjar spridningen av lämpliga rykten: judarna planerar ett överfall på de rättrogna kristna, socialisterna har vanhelgat en helgonbild, studenterna har rivit tsarens porträtt i småbitar. Sedan gör man upp prospektionslistor, där de personer och de bostäder är upptecknade, som i första hand skall plundras och demoleras. På fastställt datum samlas de ”svarta hundradena” först i kyrkorna till festgudstjänst.

Därefter följer en stor patriotisk gatudemonstration: i tåten bäres en bild av tsaren, därefter följer en skog av vajande nationalflaggor, och ett militärkapell spelar oavbrutet patriotiska marscher. Så småningom slås de första fönsterrutorna sönder, och förbipasserande misshandlas. Sedan faller några skott mot de ”fredliga” nationella demonstranterna, som föreges av socialister eller judar, man hör ett rop på hämnd, och sedan plundras, misshandlas och mördas man av hjärtans lust.

Polisen är närvarande, men den förhåller sig passiv och kan inte skydda offren för den nationella pogromen. Men så snart judarna eller de socialistiska arbetarna försöker sätta sig till organiserat motvärn, är polisen genast på platsen, och i värsta fall ingriper även militären. Det proletära självförsvaret slås ned, och pogromen kan fortsätta. Hösten 1905 mördade de ”svarta hundradena”, bortsett från alla andra förbrytelser, bortåt 4.000 människor i hundra ryska städer. I fråga om det yttre omfånget kan denna de ”äka ryska människens” rörelse fullständigt mäta sig med svart- och brunskjortornas senare aktioner. I en tid av hög revolutionär pänning, då miljoner arbetare strejkade i Ryssland, då bönderna i stora delar av landet gjorde revolt och soldater och matrosor började göra myteri, var det likväl å andra sidan möjligt att samla hundratusental av de allra fattigaste i kontrarevolutionens stöttrupper. Judehatet, en oklar, fanatisk nationalism, mutor och alkohol samverkade till att föra samman sådana massor av småborgare, trasproletärer och delvis också riktiga arbetare. Möjligheten att ostraffat stjäla och plundra drev yrkesförbrytaren in i stöttruppernas skaror. Men dessutom fanns det en ännu starkare lockelse för alla utarmade och förkomna människor att ansluta sig till stöttrupperna, ty som medlemmar av de officiellt tolererade, fascistiska stöttrupperna rycktes de plötsligt upp ur sin förnedring och blev till mäktiga väsen med medmänniskors öde i sina händer. Även om detta uttalar sig Trotski med psykologisk skarpblick:

”Trashanken regerar. Efter att för bara en timme sedan ha varit en darrande slav, hetsad av polis och svält, känner han sig nu som en oinskränkt despot, allt är tillåtet för honom, han får göra vad han vill, han är herre över gods och ära, över liv och död. Om han får lust, kastar han ut en gammal kvinna på gatan från ett fönster i tredje våningen, tillsammans med ett piano, eller slår sönder en stol mot huvudet på ett spädbarn, eller våldtar en liten flicka inför mängdens ögon. Det finns ingen tortyr, som en av brännvin och raseri förmörkad hjärna kan tänka ut, inför vilken han skulle bli tvungen att göra halt. Ty för honom är allt tillåtet, han får lov till allt. Gud skydde tsaren!”

Sedan kontrarevolutionen segrat i Ryssland, behövdes pogromerna inte längre, och de härskande vände tillbaka till ordning och laglighet. Men det ryska exemplet visar, att en regering eller ett härskande system, som vid något tillfälle kunnat hålla sig vid makten endast med hjälp av stöttruppernas terror, förr eller senare är dödsdömt. Inget folk kan glömma den systematiska tillintetgörande av alla hävdvunna begrepp om rätt, ordning och laglighet, som stöttrupperna och pogromerna framkallade. Nästa revolutionsvåg för med sig ett fruktansvärt sammanbrott och vedergällning. Från och med den blodiga hösten år 1905 var Nikolaj II inte längre alla ryssars tsar av guds nåde, utan endast de ”svarta hundradenas” smutsige ledare. Tsarens pogromhjältar förmådde inte rädda honom.

Upplösningen av statsauktoriteten hade inte gått så långt i någon stormakt utanför Ryssland, att de antiliberala och nationalistiska rörelserna kom på iden att sätta upp terroristiska stöttrupper. Det blev först världskrigets följder och den allmänna sociala kris, som år 1919 grep Europa, som skulle ge ny spridning åt pogrommetoderna.

Italien

Världskriget blev överallt i första hand en triumf för statsauktoriteten. Förkrigstidens partier dolde sig i borgfredens skugga. Censuren sörjde för pressens och den offentliga opinionens fullständiga enhetlighet. Alla föreningar och förbund, vetenskapen och konsten ställdes i den nationella sakens tjänst. Framför allt blev näringslivet, på grund av de fordringar krigföringen ställde, överallt centraliserat. Trustkapitalet övertog statens ledning och samlade den nationella produktionen till en enhet. Alla krigförande stormakter hade förvandlats till "totala" stater.

Det är begripligt, att de antiliberala och nationalistiska tendenserna överallt tog överhanden. I Tyskland, i Österrike-Ungern och i Ryssland stod monarkin, åtminstone i krigets första skede, starkare än någonsin. I England tog de konservativa snart ledningen i den nationella koalitionen, som ledde kriget, och i Frankrike övertogs ledningen av de nationella högerpartierna. I Tyskland, i Österrike-Ungern och i Ryssland fattades de avgörande beslut, som ledde till kriget, av monarkerna och deras rådgivare, ministrarna och generalstabsofficerarna. Folkens stora massor blev inte frågade till råds, de hade endast att lyda och visa den nödvändiga patriotiska hänförelsen. Under sådana omständigheter var det i juli 1914 inte nödvändigt att främja de monarkistiska stormakternas krigspolitik genom nationalistiska massrörelser. Frankrike hade blivit påtvingat kriget av Tyskland, och i England röstade underhuset för krig efter en fri debatt och i ett fritt beslut.

I Italien var utvecklingens gång en annan. Där var regeringen och folkets flertal närmast för neutralitet, och det var först den nationalistiska massrörelsen, som 1915 drev Italien in i kriget. De metoder, genom vilka Italien hetsades till kriget, är av allra största intresse. 1915 års aktiviströrelse i Italien, vars mest populära ledare redan då var Mussolini, är den historiska förbindelselänken mellan förkrigstidens antiliberala massrörelser och den egentliga fascismen av år 1919. Aktivisternas utsikter föreföll under hösten 1914 inte särskilt lysande. Italiens nationella intressen kunde uppenbarligen också tillvaratas under upprätthållande av neutraliteten, om Italien lät sin neutralitet väl betalas av de krigförande. De socialistiska arbetarna var för fred, likaså katolikerna och de traditionella liberalerna. Medelklassens stora massa och lantbefolkningen var för fred, och hade ingen längtan efter blodiga lagrar. Till och med en stor del av yrkesmilitärerna var mot detta krig, emedan de sympatiserade med Tyskland och inte gärna ville kämpa på ententens sida. Likväl lyckades det för storkapitalet att i förbund med den intellektuella ungdomen dra landet in i kriget. Konung, regering och parlament hade endast ringa auktoritet i Italien. Statsapparaten var bräcklig och inte vuxen en anstormande massrörelse, även om denna rörelse utgick från en minoritet.

Såväl tilldragelserna år 1915 som sedermera Mussolinis övertagande av makten måste förklaras med utgångspunkt från Italiens säregna historia under 1800-talet. Landet bestod i socialt avseende av två delar som, om man bortser från de ras gemensamma italienska nationalitet, hade mycket litet med varandra att göra. I norr fanns en modern borgerlig kultur, framför allt uppbyggen av städerna Turin, Milano och Genua. I fråga om befolkningens allmänbildning och dess ekonomiska företagsamhet kunde norra Italiens landskap jämföras med Centraleuropas stater. Däremot rådde i mellersta och södra Italien, i den forna Kyrkostaten och i det förutvarande konungariket Neapel, nära nog medeltida förhållanden. Befolkningens massa bestod här av småborgare och fattiga bönder, som inte kunde läsa och skriva och som var mottagliga för all

slags vidskepelse. Italiens enande började i landets uppåtstigande nordliga del, och den store liberale statsmannen Cavour, som lade grunden till nationens enhet, ville i första hand endast sammansvetsa norra Italien. Han hade ingen som helst lust att genast inlemma mellersta och södra Italien i den nya enhetsstaten, ty han visste väl, att norra Italien ingalunda skulle vara i stånd att i sig uppta södra Italien.

Men Italiens patriotiska ungdom, som var uppfylld av de borgerliga idéerna om friheten och fäderneslandets storhet, hade ingen användning för Cavours sans och måtta. Cavour var den norditalienska staten Piemonts statsminister. Man har brukat beteckna Piemont som Italiens Preussen. Men i själva verket kan man inte jämföra Piemonts lilla svaga statsapparat med Preussens väldiga krigsmaskineri. Piemonts historia kan inte uppvisa namn som Königgrätz och Sedan. Inte genom sina militära kraftresurser, utan genom ett klokt utnyttjande av omständigheterna har Piemonts furstehus vunnit Italiens kungakrona. Då Bismarck grundade sitt Tyska rike, kunde det tyska borgerskapet stödja sig på den preussiska arméns och hohenzollrarnas oerhörda makt. Det italienska borgerskapet kunde inte vänta sig någon hjälp från Piemonts militär eller dess furstehus.

Italiens nationella ungdom förlitade sig inte heller på Piemonts militära kraftresurser utan bildade egna frikårer, som drog ut i strid för att besegra konungen av Neapel och påven. Röds skjortornas frikår fann i Garibaldi sin rätte ledare. I ett ryktbart fälttåg kastade Garibaldi det feodala konungariket Neapel över ända. Röds skjortorna hade segrat, under det den officiella nationella staten Piemont ängsligt hade tvekat.

Garibaldi's röds skjortor var i vissa avseenden förelöpare till Mussolinis svartskjortor. För den skull kunde man dock aldrig beteckna Garibaldi's anhängare som fascister. Ty Garibaldi själv var en uppriktig nationell demokrat, och hans folk gjorde sig ej skyldigt till några pogromer. De misshandlade inga värnlösa människor under polisens skydd, utan de gick frivilligt ut i kriget mot det nationella Italiens yttre fiender. De åtog sig just de uppgifter, inför vilka Italiens officiella "nationella" regering ryggade tillbaka. Det var den bästa och mest offervilliga delen av Italiens borgerliga ungdom, som klädde sig i Garibaldi's röda skjorta. Entusiasmen hos Garibaldi's anhängare kunde visserligen störta de feodala regeringarna i mellersta och södra Italien och därigenom fullborda Italiens enande, men de faktiska sociala kraftförhållandena kunde den inte förändra. 1870 var Italiens nationella enande i det närmaste fullbordat. Men detta Italien såg helt annorlunda ut än Garibaldi och hans soldater drömt om.

Borgerskapet i norra Italien hade inte kraft att under de närmaste årtiondena höja det feodala Italien till sin egen nivå. Den ledande gruppen i södra Italien var storgodsägarna, som härskade över den stora massan av utarmade arrendatorer, prästerna och vissa hemliga förbund av korrumperade politiska klickar. Milano och Turin var för svaga att kunna torrlägga maffians och camorrans sumpmarker.

Emellertid kom det under 1800-talets sista tre decennier inte till någon dramatisk kamp mellan norra och södra Italien, utan blott till en usel kompromiss. Norra Italiens s. k. liberala politiker enade sig med de ledande grupperna i södra Italien. Om regeringen lämnade södra Italien i fred, så skaffade landet söder om Rom den ett par hundra obetingat trogna riksdagsmän, som röstade ned varje opposition. I södra Italien kvarlevde det traditionella barbariet. Om de halvt ihjälsvultna analfabeterna någon gång reste sig mot godsägarna, kom den "liberala" statens gendarmer och slog ned dem. Parlamentsvalen arrangerades av prefekten (lantrådet) tillsammans med godsägarna. Men i Rom hörde de män, som folket på detta sätt hade utsett, till en "liberal" eller kanske rent av "radikal" riktning.

Sålunda var Italiens parlamentariska demokrati en sorglig komedi, en mask för halvfeodalt barbari och förtryck. Detta systems förste mästare var ministerpresidenten Crispi, som själv var från södra Italien. Hans skickligaste efterföljare blev Giolitti. Han var visserligen från norra Italien, men han behärskade dock på ett mönstergillt sätt södra Italiens val- och korrupsionsmaskineri. Under sådana omständigheter är det begripligt, att skattemedlen i första hand användes till förmån för lokala intressen, att staten inte var i stånd till en konsekvent kultur- och näringspolitik och att Italien jämfört med övriga stormakter förblev fattigt och efterblivet. Italiens socialistiska parti kämpade före världskriget tappert mot missförhållandena och utsugningen, men det hade endast en liten minoritet av folket bakom sig.

Det är begripligt, att den försumpning av Italien, som kallade sig liberal, föga tilltalade Turins och Milanos moderna storkapitalister. De ville att landet skulle saneras, så att det äntligen skulle kunna inhämta utlandets försprång.

Lika missnöjd var den intellektuella ungdomen, hos vilken ännu traditionerna från Garibaldi's tid var levande. De längtade efter ett bättre, starkare och lyckligare Italien och bekämpade dagens politiker. Det fanns en mängd patriotiska ungdomsförbund, som i första hand skulle tjäna de "ofrälsta bröderna", de italienare i Trient och Triest, som ännu stod under Österrikes herravälde. Då de unga studenterna blev litet äldre och fick avlönad anställning i statens tjänst, svalnade deras nationella entusiasm. Men den italienska borgerliga ungdomens patriotiska Garibaldi-traditioner levde kvar och grep ständigt nya generationer vid skolorna och universiteten. Den patriotiska ungdomen var ofta republikansk på grund av sin besvikelse över monarkins bristfälligheter. De maktägande i Italien levde fram till världskriget ständigt i en dubbel fruktan: än fruktade de en revolutionär aktion från de radikala arbetarna, syndikalisterna, anarkisterna och socialisterna, och än en kupp av de radikala nationalisterna. De styrande åtnjöt visserligen konungens och parlamentsmajoritetens förtroende, men det var dem inte till stor nytta, ty de lydiga väljarmassorna utgjordes av slöa bönder och småborgare, och de kunde inte hjälpa regeringen, om några radikala aktivister i de större städerna gjorde uppror. Det var också tvivelaktigt, om man obetingat kunde lita på trupperna.

Dessa egenartade samhällsliga förhållanden gjorde det möjligt för det imperialistiska storkapitalet att just i Italien i viss mån uppträda revolutionärt, att förklara krig mot de regerande partierna med deras halvt spetsborgerliga och halvt feodala anhängare, att sätta upp "folket" mot parlamentet och i nödfall också mot konungen. Som redan ovan framhållits, kan man redan under decenniet före världskriget i den italienska politiken iaktta den moderna imperialismens växande inflytande. Då lämnade den radikale socialisten Mussolini sitt gamla parti och ställde sig i spetsen för. aktiviströrelsen. Margherita Sarfatti skildrar i sin biografi över Mussolini synnerligen åskådligt den massrörelse som då gick genom Italien:

Abbasso l'Austria
E la Germania
Con la Turchia
In compagna.

(Ned med Österrike och med Tyskland och med Turkiet också!) "Stora skaror av ungdom skanderade dessa verser, arm i arm, långsamt, rytmiskt, dånande, så att det lät som en taktfast marschmelodi. En hemlighetsfull instinkt hade för första gången förenat dem i en så allvarlig och krigisk disciplin. Dessa ord var ledmotivet för interventionisterna (anhängare av Italiens intervention i världskriget). Interventionisterna översvämmade alla gator och torg i Milano, och långsamt vällde denna flodvåg ut över hela Italien. I dem förkroppsligades en nations oböjliga vilja, som inte ville låta sig förbjuda att vara heroisk. Den undersätsige arbetaren med fladdrande

halsduk, den närsynte lille tjänstemannen i sin urvuxna kavaj och den magre sporttränade studenten med sin höga stärkkrage stod nu broderligt sida vid sida. De var de unga rätt och slätt, de evigt unga och därför idealister. Det var till dessa ungdomar från fabrikena och högskolorna som redaktören för "Popolo d'Italia"

(Mussolinis nyss grundlagda tidning) med säker instinkt hade slungat ut sin appell. De brann av iver att göra historia, dessa ynglingar, som Mussolini senare, då fascismen grundlades, med sin nya appell "A noi!" – "Till oss!" på nytt samlade omkring sig."

Om man bortser från den officiösa fascistiska hänförelsen, så återger denna skildring förträffligt ideologin hos 1915 års italienska aktiviströrelse: Den intellektuella ungdomen understödjer storkapitalets aktivistiska program, emedan den längtar efter att få "göra historia", d. v. s. på samma gång tillkämpa fosterlandet och sig själv storhet och ära. Den borgerliga ungdomen lyckas rycka med sig småborgarungdomen och till och med en del av arbetarungdomen. I Italien verkar det, som man kunde kalla Garibaldi-traditionen, år 1915 särskilt förvirrande. Det tycktes verkligen förestå en kamp för fosterlandet och friheten, en sådan kamp som förfäderna hade fört 1848-49 och 1859-60.

Den ungdomliga entusiasmen hos interventionskrigets anhängare uppfyllde gatorna i Italiens största städer, och de inhemska kapitalisternas och ententens pengar gjorde sitt till. Bullret blev så starkt, att det liberala fredspartiet måste retirera, fastän det understöddes av katolska kyrkan och socialisterna. Utrymmet tillåter oss inte att redogöra för alla de diplomatiska förvecklingar, som föregick Italiens inträde i kriget. Utrikesministern Sonnino, som personligen var en hedersman men samtidigt en avgjord imperialist, arbetade för krig. Men ännu i mitten på maj tycktes freden ännu en gång säker, tack vare Giolittis inflytande. Det var då Mussolini skrev: "Vad mig angår, är jag fast övertygad om att man för hela Italiens välfärd måste skjuta ett dussin riksdagsmän, skjuta dem i ryggen, säger jag, och dessutom sätta minst ett par f. d. ministrar i fängelse. Jag blir mer och mer övertygad om att Italiens parlament är en pestböjd, som förgiftar nationens blod. Man måste skära bort den. Fäderneslandets ära och framtid är i fara, fäderneslandet står vid den fruktansvärdaste skiljövägen i sin historia, folk, du har ordet, antingen krig eller republik!"

Faran för att fred skulle slutas gick emellertid över, och i slutet av maj 1915 hade Italiens imperialister sitt efterlängtrade krig. Det var den första segern för de idéer och den klasskombination i Italien, som man senare kallade fascistisk. Ordet fascist och den fascistiska organisationen fanns redan i folkrörelsen 1915. Mussolini grundade ett förbund av radikala anhängare till krigspolitik. Detta förbunds lokala avdelningar kallade sig "Fasci di azione rivoluzionaria" (Den revolutionära aktionens förbund). De hade emellertid i januari 1915 i hela Italien endast 5.000 medlemmar, och den pogromartade stöttrupptaktik, som sedermera blev så karakteristisk för fascismen, existerade då ännu inte i Italien. De första fasci hade endast till uppgift att dra Italien in i kriget. Då de nått detta mål, upplöste de sin organisation. Först år 1919 grundlades den fascistiska organisationen på nytt.

Mussolini gick som frivillig ut till fronten, men han och de övriga interventionisterna upplevde märkliga ting i skyttegravarna. Därmed menas inte här de vanliga och kända lidanden en soldat måste utstå i ett modernt krig, utan helt andra besvikelser. På redaktionen, på folkmötena och på gatan hade Mussolini under våren 1915 stått i spetsen för entusiastiska massor. I skyttegravarna kände han och hans meningsfränder den bittra fiendskap, som den stora massan av deras kamrater hyste mot krigshetsarna, och många aktiva officerare i Italien tänkte på alldeles samma sätt som deras manskap. Nu visade sig medaljens frånsida. Vid demonstrationerna i de stora städerna hade tiotusentals larmande unga patrioter utgett sig för att vara nationen. Men i skyttegravarna låg det verkliga folket. Där fanns de hundrahövdade massorna från landet och från småstäderna och de

organiserade arbetarna från storstäderna, som förbannade kriget. Mussolinis ivrigaste medarbetare i krigspropagandan var en förutvarande syndikalist, Corridoni. Corridoni gick också ut i kriget och stupade. Mussolini berättade senare, hur han fick meddelandet om sin väns död: ”Jag kom ensam från arbetstjänsten, och medan jag vilade en liten stund, kom någon fram till mig och frågade: Är du Mussolini? Jag svarade: Ja. Gott, sade den andre, jag har en trevlig underrättelse till dig; Corridoni är borta. Det är rätt åt honom, det tycker jag om. Död åt alla dessa interventionister!”

Som människa är italienaren minst lika tapper, handlingskraftig och ärelysten som Europas andra folk. Så mycket märkvärdigare är därför den italienska arméns utomordentliga militära maktlöshet i världskriget. På tre år kunde italienarna inte få bukt med en liten bråkdel av den österrikiska armén, och när sedan några tyska divisioner ingrep, bröt italienska armén fullständigt samman och kunde endast nödortfört stödjas av några hastigt tillskyndande engelska och franska hjälptrupper. Italiens historia under kriget kan man endast förstå om man gör klart för sig, att största delen av den italienska armén förbannade kriget och gjorde passivt motstånd mot krigsföringen. Detta italienska exempel är av största vikt, om någon av de nuvarande fascistiska staterna skulle råka i krig. Medan tyskarna, fransmännen och engelsmännen år 1914 gick ut i kriget i den övertygelsen, att de måste försvara sin nationella existens, medan i deras länder åtminstone nio tiondelar av folket medvetet och beslutsamt gick in för kriget, förde Italien redan krig på fascistisk vis, d. v. s. kriget påtvingades folket av en liten skrämmande välorganiserad minoritet. En fascistisk stat kommer att bryta samman i ett allvarligt krig, emedan det moderna kriget fordrar hela folkets medverkan. I ett krig måste den fascistiska regimen vädja till den folkmassa den förtrycker, och den kommer att duka under för folkets passiva och senare också aktiva motstånd.

Italiens imperialistiska regering, som är förbunden med namnet Sonnino, skulle under vintern 1917-18 jämmerligen brutit samman om den icke fått hjälp från de allierade. I slutet av år 1918 hörde Italien, tack vare den energi, som det amerikanska, det brittiska och det franska borgardömet utvecklade, också till segermakterna, och i freden uppnådde Italien i stort sett de mål, för vilka det kämpat. Men det italienska folket glädde sig inte över sin seger, tre och ett halvt år hade man utstått skyttegravarnas elände och umbärandena i hemlandet. Nu tillkom också den massarbetslöshet, som överallt var förbunden med övergången från krigs- till fredshushållning. Italiens i och för sig bräckliga ekonomiska organism kunde inte uthärda krisens påfrestningar. Frukten för inflation bredde ut sig över landet. Ett skamlöst valuta- och varujobberi gjorde sig brett inför de utarmade massornas ögon.

År 1919 var italienarnas förkrossande majoritet uppfylld av ett vilt hat mot krigspolitikerna och allt som sammanhänge med den. Arbetare, bönder och småborgare hade absolut samma åsikter härom. 1915 års nationella rus hade förflyktigats. Man hade visserligen erövat Trient och Triest, men vad tjänade det till, jämfört med alla de lidanden och offer, som det italienska folket hade måst uthärda? Under massopinionens tryck förlorade den imperialistiska fraktionen regeringsmakten, och förkrigstidens liberaler återerövrade sin maktställning. Men den oundvikliga Giolitti dök åter upp ur djupet. Då Mussolini 1915 drog ut i fält, hade han en segerrik massrörelses jubel bakom sig. Då han med underofficers rang kom hem från kriget (någon högre militär befördrag hade han inte fått, så stor var hans överordnades motvilja mot interventionisterna), var han ensam och föraktad. Han gav sig år 1919 i väg till Milano för att ge ut sin lilla tidning, men ingen tog hans åsikter på allvar.

Massornas förbittring över krigspolitikerna, på dess upphovsmän och på dem som dragit nytta av den, ledde till ett utomordentligt stärkande av socialismen. Ty det socialistiska partiet hade

orubbligt kämpat mot Italiens deltagande i kriget, och dess hållning syntes rättfärdigad av krigets följder. Vid parlamentsvalen 1919 erövrade socialisterna 150 mandat. De röda väljarnas antal var betydligt större än antalet industriarbetare i landet. Städernas småborgare hade då till stor del anslutit sig till den socialistiska rörelsen och, något som kunde få ännu större betydelse, socialismen hade också vunnit förfäste bland södra Italiens bönder och arrendatorer. Vid sidan av socialisterna satt i parlamentet representanterna för ett stort demokratiskt-katolskt parti, och resterna av de gamla liberala och konservativa grupperna såg oroligt mot framtiden.

Åren 1919 och 1920 tycktes Italien stå inför en proletär revolution. Socialistiska partiet hade i samlad trupp inträtt i Tredje Internationalen. Strejker och arbetardemonstrationer stod på dagordningen. I hundratal kommuner vann socialisterna majoritet och övertog förvaltningen. Fackföreningarnas inflytande växte. De fattiga bönderna fogade sig inte mer i godsägarnas auktoritet. Den ryktbara ockupationen av fabriker hösten 1920, då arbetarna överallt i de stora städerna och industridistrikten själva övertog och en tid behärskade företagen, bildade kulmen för hela denna revolutionära rörelse.

I själva verket hade vid denna tidpunkt en segerrik proletär revolution varit möjlig, om ett beslutsamt revolutionärt parti hade samlat arbetarna och de fattiga böndernas rörelser och sedan lett massorna i den avgörande kampen. Under trycket av den dåvarande folkstämningen och med hänsyn till den s. k. liberala regeringens utomordentliga svaghet hade statens väpnade makt knappast presterat något avsevärt motstånd. Men de italienska socialisternas stora majoritet hade ingen som helst allvarlig vilja till revolution. Arbetarmassorna saknade varje revolutionär erfarenhet, och de flesta ledarna visste inte, var de i denna kritiska tid skulle börja. Dessutom var den socialistiska rörelsen inåt oenig och splittrad, och den upplöstes 1920 i tre skilda fraktioner, som ytterst häftigt bekämpade varandra. De italienska socialisterna råkade ut för det värsta, som kunde hända dem: de verkade revolutionära utan att vara det. De uppträdde så radikalt, att de injagade panisk skräck hos de härskande klasserna och alla besittande, men de var inte tillräckligt radikala för att verkligen föra den avgörande striden. Åren 1919 och 1920 förflöt utan att socialisterna hade tagit makten eller företagit några handlingar av avgörande betydelse. Revolutionen låter inte lägga sig på is. Då proletariatet hade försummat en gynnsam period, föll det offer för sina fiender.

Mussolini hade i mars 1919 återupprättat sin organisation från 1915, ”fasci di combattimento”, ”kampförbundet”. Han började med några hundra anhängare. Hans radikalt nationalistiska program var då så impopulärt som möjligt. Vid parlamentsvalen, som ägde rum samma år, led fascisterna ett fullständigt nederlag. Den stora massan soldater hade återvänt från fronten i den största förbittring mot krigshetsarna, men den rådande antikrigsstämningen, som delades av den liberala regeringen, tog dock ibland miste på medlen. Det sörjdes illa för krigsinvalida och över huvud taget för krigsdeltagare. Det förekom att officerare blev misshandlade, endast därför att de bar uniform, och att en rasande folkmassa slet bort hederstecknen från krigsinvalida. Allt detta skulle inte ha haft någon avgörande betydelse, om verkligen antikrigsrörelsen hade utvecklat sig till en socialistisk revolution. Men revolutionen uteblev, och de många tusen arbetslösa krigsdeltagarna kände sig förrådade och övergivna. Detta gällde de förutvarande meniga, såväl som de förutvarande reservofficerarna, som nu gick utan anställning. I dessa kretsar började den nationella aktivismen långsamt växa. Dess förkunnare var emellertid inte i första hand Mussolini, utan skalden Gabriele d'Annunzio.

I sitt starkt nervösa, överhettade tillstånd såg det italienska folket under åren 1919-21 icke bara sitt ekonomiska nödläge, utan det trodde också, att dess tidigare bundsförvanter vid fredsslutet hade förfördelat landet. Man såg inte på de fördelar freden skänkt Italien, utan man såg hellre på

det lilla som Italien inte ernått. Sålunda hade Fiume, den av italienare bebodda hamnstaden vid Adriatiska havet, inte tillfallit Italien. Många italienare upprördes över Fiumes öde. D'Annunzio satte upp en frikår, överskred gränsen mot italienska regeringens vilja och besatte Fiume. Skalden hade handlat som en ny Garibaldi. Då regeringen svikit, hade han samlat den patriotiska ungdomen och marscherat i spetsen för den. Mussolini insåg den utomordentliga betydelsen av Fiumeaktionen. Han ställde sitt parti i Fiumeaktionens tjänst och gjorde allt för att hålla propagandan för d'Annunzio vid liv. För första gången hade de nationella stöttrupperna på nytt handlat i motsats till den rådande socialistiska och pacifistiska vågen. Så småningom tillväxte också Mussolinis stöttrupper i snabbare tempo, och i loppet av 1921 blev fascismen åter en politisk makt i Italien. Partiet växte inte i första hand genom de metoder, som är vanliga för politiska rörelser, utan genom stöttruppernas våldsamma offensiv, denna gång inte mot den yttre fienden, som under Garibaldi och d'Annunzio, utan mot den inre fienden, mot de organiserade socialisterna och kommunisterna.

De liberala regeringsledamöterna kände marken svikta under sina fötter. Arbetarna och de fattiga bönderna var motståndare till det rådande systemet, men också hos norra Italiens kapitalister och hos södra Italiens godsägare växte förbittringen över regeringen, som inte gjorde något för att dämna upp den röda flodvågen. De så kallade liberala regeringarna från förkrigstiden hade kunnat hålla sig uppe genom valmanövrer i mellersta och södra Italien, där prefekterna tillsammans med godsägarna och de lokala klickarna hade sört för lämpliga valresultat. Denna gamla liberala idyll var nu borta, den hade efter världskriget smultit ned i klasskampens eld. Liberalerna hade 1919 åter kommit till makten, emedan folket hatade imperialisterna och socialisterna ännu inte var nog starka att taga regeringsmakten. De liberala ministrarna var åren 1919-22 ingenting annat än en nödhjälps, som ingen litade på. Därför vågade de inte fatta några avgörande beslut, och de ville inte helt förstöra sitt förhållande till någon klass eller något parti.

Mussolini manade ånyo den intellektuella ungdomen, och särskilt krigsdeltagarna, att samlas kring honom. De liberala ministrarna och socialisterna, som överallt angav tonen, hade fördärvat segern, störtat Italien i elände och skymfat och förnedrat soldaterna, krigsdeltagarna och krigsinvaliderna. Nu skulle fascismen draga de nödvändiga konsekvenserna av segern och bygga upp ett nytt, stolt och lyckligt Italien. Arbetslösa studenter, affärsmän och arbetare, som socialismen inte förmått bringa någon hjälp, kom till Mussolini. Då hans stöttrupper nått sina första framgångar, då de hade demolerat fackföreningslokaler, misshandlat eller dödat arbetarledare, förstod kapitalisterna att en ny dag randats för dem. Industrimagnaterna började finansiera fascismen, och även godsägarna anslöt sig beredvilligt till denna nya rörelse, som hjälpte dem att hålla arrendatorerna 'nere. De fascistiska straffexpeditionerna gav sig ut i byarna, och med våld och mord slog de sönder lantarbetarnas och småböndernas organisationer. Godsägarna kunde åter sova lugnt.

Under år 1921 blev Mussolini kapitalisternas och storagrarnas beundrade förkämpe. Den intellektuella ungdomen och krigsdeltagarna strömmade till honom. De italienska arbetarna gjorde överallt tappert motstånd mot fascisterna och deras terrorligheter. Visserligen lyckades man inte få till stånd någon stor motaktion mot den vita terrorn genomförd i hela landet med proletariats samlade kraft, men på alla platser kämpade arbetarna hjältemodigt mot terrorligheterna, om också isolerat och utan hopp om seger. Om man följer det italienska proletariats historia åren 1921-22, med den oändligt långa raden av ständigt samma händelser, eldsvådor, överfall, sabotage och mord, kommer man till den slutsatsen, att arbetarna trots alla ogynnsamma omständigheter skulle fått bukt med fascisterna, om endast statsmakten visat en smula neutralitet eller objektivitet. Men varje gång det proletära försvaret mot fascisterna hade någon som helst framgång, ingrep omedelbart statens gendarmeri eller militär. Arbetarna var kanske vuxna de

fascistiska stöttrupperna, men inte statens organiserade vapenmakt. Gendarmerna sköt ned de aktivt kämpande arbetarna eller satte dem i fängelse, och sedan dök fascisterna åter upp och avslutade i triumf sitt förstörelseverk.

I Italien gick det till på precis samma sätt som tidigare i Ryssland vid pogromerna. Terrorligorna kunde segra endast därför att de hade statsmakten bakom sig. De italienska liberala ministrarna hade 1919 och 1920 inte vågat provocera arbetarna. Då den socialistiska vågen ännu gick hög och man räknade med den kommande röda revolutionen, hade den liberala regeringen proklamerat ett slags neutralitet från statsmaktens sida gentemot klasstriderna. Ännu vid besättandet av fabrikerna hösten 1920 hade regeringen inte låtit skjuta, utan nöjt sig med diplomatiska förhandlingar. Men efter Mussolinis och hans fascisternas framträdande fattade borgerskapet åter mod, och detta smittade ämbetsmännen, polischeferna och officerarna. När fascisterna med sådan tapperhet gick löst på de röda upprorsmakarna, höll sig inte heller polisen längre borta. De egendomliga motsättningarna inom det italienska samhället hade under åren 1919 och 1920 gjort den legala statsmakten så svag, att ingen respekterade den. Rent tekniskt sett var den reguljära armén och polisen visserligen hundra gånger starkare än de fascistiska förbanden. Men fascisterna hade den hänsynslösa viljan att slå sönder arbetarorganisationerna. De gick alltid först till angrepp, och sedan kom det stora tunga statsmaskineriet i rörelse och följde efter dem. När det blev kritiskt, fick statsmakten göra grovarbetet, men fascisterna tog äran av segern.

Man kan ju tänka sig, att det i en strid på ena sidan står fem män, endast beväpnade med påkar, och på andra sidan en grupp på tio man, som alla har revolverar i fickan men inte vågar använda dem. De fem med påkarna kan utan fara skratta ut de tio med revolverar. Plötsligt dyker en ung pojke upp och kastar sig med höga skrän över de fem, och nu drar de tio sina revolverar och skjuter ner de fem försvarslösa motståndarna. Den skrånande pojken är fascismen, och de tio beväpnade är borgardömet och dess legala statsmakt. De fem med påkarna är tyvärr ofta de organiserade arbetarna. Fascismens uppträdande förändrar aldrig det reella klassförhållandet mellan bourgeoisie och proletariatets krafter. Är proletariatet faktiskt starkare än bourgeoisie, kommer det att segra, med eller utan fascism. Är däremot kapitalistklassen objektivt sett den starkare, kan fascismens uppträdande dra med sig arbetarrörelsens sammanbrott.

I mellersta och södra Italien blev godsägarna efter 1921 Mussolinis varmaste vänner, eftersom han skyddade dem mot revolutionen på landsbygden. Småböndernas massor gick som förr under oket, sedan deras organisationer blivit krossade. De teg och led, men aktiva fascister blev de inte. Även för småborgarna i mellersta och södra Italien förblev fascismen en främmande angelägenhet. I norra Italien däremot, i landets modernare och högre utvecklade delar, blev fascismen efter 1921 en verklig massrörelse. Visserligen förblev de organiserade industriarbetarna till största delen trogna sin gamla övertygelse, men utom kapitalisterna, som finansierade honom, utom studenterna, de arbetslösa krigsdeltagarna och äventyrarna, som inträtt i hans stöttrupper, vann Mussolini här så småningom den borgerliga medelklassens aktiva sympati. Vid parlamentsvalen i maj 1921 fick Mussolini ett överraskande stort antal röster, framför allt i Milano, Pavia, Bologna och Ferrara. I spetsen för 33 riksdagsmän drog han in i parlamentet.

Det har ofta hävdats, att medelklassen för närvarande skulle hysa ett hemligt, fanatiskt hat mot proletariatet, att den skulle stå beredd att vid första bästa tillfälle gripa till vapen för att slå ned arbetarna. Medelklassen skulle vara rädd för att själv bli proletariserad, och av fruktan för detta öde skulle den hata arbetarna och försöka trampa ned dem. Detta är en högst märklig teori. Skulle småhantverkaren och handlanden hysa ett sådant fördolt, mordlystet hat mot arbetarna, som ofta är de bästa kunderna i deras butiker, ja i proletära distrikt helt enkelt de människor, som ger dem deras livsuppehälle? Skulle den anställde hysa den hemliga önskan att stöta dolken i ryggen på

sin kroppsarbetande kollega? Skulle gymnasisterna och studenterna gå och lura på ett tillfälle att få skjuta sina fattigaste landsmän? Här vill vi endast påpeka det banala faktum, att det nu för tiden finns otaliga och omärkliga förbindelser mellan den lägre medelklassen och proletariatet, att ofta i en och samma familj en bror är murare, en annan lägre kontorsanställd och en tredje hantverkare, medan en av deras söner under hela familjens uppoffringar går i ett högre läroverk. Medelklassens medfödda mordlystna hat mot arbetarna som ledmotiv för fascismen är bara en av en förment sociologis vanliga såpbubblor. I många fall går medelklassen politiskt fram på samma linje som arbetarna, och vid andra tillfällen står den som arbetarklassens motståndare. Men den aktuella politiska situationen är alltid avgörande, och inte minst ifrågavarande politiska partiers taktik. Den generella dogmen förklarar ingenting alls.

I tider av svår social kris kommer medelklassen att gå tillsammans med proletariatet, om det socialistiska partiet beslutsamt visar vägen till räddning och till uppbyggandet av ett nytt samhälle. Men om den socialistiska rörelsen själv vacklar och blir osäker och ryggat tillbaka inför revolutionen och återuppbyggandet, kommer den att mista medelklassens sympatier. Den italienska medelklassen var år 1919 lika beredd att medverka vid en socialistisk omvälvning som den tyska efter den 9 november. Då socialisterna i båda dessa fall visade sig oförmögna att fullfölja sin uppgift, förlorade de åter medelklassens sympatier. Dessutom tillkom en del speciella omständigheter. Socialisterna i Italien hade, som redan ovan nämnts, 1919 och 1920 erövrat majoriteten i många kommuner. De hade besatt de ledande kommunala posterna med sina förtroendemän. Detta var otvivelaktigt riktigt, och de nya socialistiska stadsfullmäktige hade arbetat minst lika bra som förut de borgerliga. Men då folket i en sådan tid väntar en omvälvning av socialisterna, och denna uteblir, och de arbetslösa nöd och medelklassens bekymmer inte lindras, medan man samtidigt ser hur de socialistiska kommunalmännen fredligt sköter sina relativt väl betalda ämbeten, så uppväcker detta förbittring, besvikelse och slutligen också hat. Detta är stämningar som var av betydelse också i Tyskland i förhistorien till nationalsocialisternas övertagande av makten. De socialistiska funktionärer, som hade de avlönade anställningarna i statsförvaltningen, i fackföreningarna o. s. v., var till sin överväldigande majoritet hederliga män, som troget fyllde sina plikter mot proletariatet och allmänheten, i Italien lika väl som i Tyskland. Men under krisen fordrade man mer av dem än blott och bart den fredliga pliktuppfyllelsen. Medelklassen och många arbetare retade upp sig på denna nya socialistiska byråkrati, som hade fått sina behagliga poster genom att utnyttja de allra fattigastes klassrörelse.

Därtill kom vissa taktiska fel vid strejkerna, särskilt vid strejker vid för samhället livsviktiga företag. När spårvägen eller gas- och vattenledningsverken inställer sin verksamhet, leder detta till otaliga obehag för folkets breda massa, för andra arbetare och för medelklassen. Om de strejkande kan påvisa för folket, att deras strejk är berättigad, att de måste nedlägga arbetet för att försvara sitt och sina barns existensminimum, så kommer de breda massorna att förstå strejken och tåla de obehag den för med sig. Emellertid upplöser sig arbetarklassens aktivitet i sådana situationer, som förelåg i Tyskland och Italien 1919 och 1920, blott alltför lätt i små lönerörelser i stället för att samlas i en stor politisk rörelse. Som led i en stor revolutionär offensiv kommer massorna att förstå strejkerna, men under en söndersmulad politisk rörelse åtnjuter ofta isolerade lönerörelser mycket små sympatier, särskilt om de förs av bättre betalda arbetargrupper och vållar svåra obehag för massorna.

Medelklassen hade väntat sig en socialistisk revolution 1919 och 1920. Denna hade uteblivit, därför stegrades den ekonomiska krisen och nöden, men nu satt de socialistiska ledarna på avlönade platser, och spårvägsmännen och arbetarna i andra offentliga verk lamslog upprepade gånger städernas liv för att skruva upp sina löner. Nu hade medelklassen inte längre känslan av att den måste kämpa tillsammans med arbetarna mot kapitalisterna och jobbarna. Tvärtom såg

den i arbetarklassen ett slags självsvåldig oligarki, som endast för sin egen och sina ledares skull ville pressa ut allt högre löner, och detta på allmänhetens, skattebetalarens och framför allt på småborgarens egen bekostnad. Sålunda började den italienske intellektuelle, handlanden, tjänstemannen och hantverkaren så småningom tro, att de organiserade socialisterna var förrädare mot folket. På det viset uppstod förbittringen mot "bonzerna", som man senare sade i Tyskland, och mot strejkspecialisterna. På det viset uppkom hos medelklassen lusten till strejkbryteri och viljan att hämnas på de röda. En del småborgare gick in i Mussolinis stöttrupper, och de övriga bistod honom åtminstone med sina valsedlar.

Margherita Sarfatti skriver i sin elaka, men psykologiskt intressanta bok om Mussolini:

"Så började vattenledningen strejka, spårvagnarna stannade, det elektriska ljuset sloknade, den offentliga trafiken, varje milanobos stolthet, blev en enda kedja av olycksfall, och den oförutsedda kommunaliseringen, som skapade fram ett otal nya ämbetsmän, tyngde skattebetalaren. Sedan gatsoparna fått ministerlöner, blev de förut så rena gatorna smutsiga, och på vintern kunde man knappt komma fram för all snö, vilket allt utlöste ilska hos Milano-borna. Dessa smutsiga gator och denna snö bragte Karl Marx på fall i Italien."

Man känner visserligen inte till att Marx i något av sina arbeten har uttalat sig för smutsen på gatorna, och inte heller torde Milanos duktiga gatsopare ha fått ministerlöner under den socialistiska stadsförvaltningen. Men denna passus kastar dock ett klart ljus över stämningen hos Milanos medelklass under fascismens framträngande: marxism var detsamma som strejker och smuts, och fascism betydde återvändande till lugn och ordning. Eller hör samma författarinns lovsång till strejkbryteriet:

"En ny generalstrejk i augusti, som bredde ut sig bland hela folket, hade gett sig själv det vackra namnet legal strejk. Fascismen gick till anfall mot strejken och bröt dess rygg. Ingenjörer, män ur alla yrken och blivande ministrar intog de organiserade strejkandes platser för att hålla fabrikena och trafiken i gång. Där såg man duktiga studenter utföra 10-12 timmars fabriksarbete eller föra spårvagnar genom de opproriska stadsdelarna och därvid med utsökt artighet tjänstgöra som konduktörer."

Vid Italiens fascistiska partis tredje kongress i november 1921 meddelades resultatet av en rundfråga rörande de 151.000 partimedlemmarnas yrken, som företagits av den fascistiska partiledningen. Resultatet är synnerligen anmärkningsvärt, även om man måste hysa betänkligheter mot tillförlitligheten av en och annan siffra. Statistiken uppgav:

Handlande	14.000
Fabrikanter	4.000
Godsägare	18.000
Studenter och lärare	21.000
Utövare av fria yrken	10.000
Tjänstemän	7.000
Anställda	15.000
Industriarbetare och sjömän	25.000
Lantarbetare	37.000
Summa	151.000

Det stora antalet lantarbetare, som uppträder i denna tabell, bestod väl till största delen av tvångsanslutna medlemmar på sådana platser, där fascisterna hade krossat lantarbetarorganisationerna och drivit in deras medlemmar i sina egna organisationer. Även bland industriarbetarna torde det ha funnits sådana tvångsanslutna medlemmar. Vidare gör statistiken ingen skillnad mellan arbetande och arbetslösa. Bakom titeln handlande kan gömma sig allt möjligt, ända från storföretagare ned till arbetslösa agenter. Bland fabrikanterna medräknas

säkerligen också en del självständiga hantverkare. Överraskande, men fullt i överensstämmelse med fascismens historia, är det synnerligen stora antalet studenter och intellektuella i fascistpartiet. Någon egentlig småborgerlig tendens hos fascismen framgår inte av dessa siffror, utan Mussolini ledde vid slutet av år 1921 ett typiskt borgerligt parti, med ett särskilt starkt inslag av akademiker och intellektuella och med ett visst proletärt bihang.

Fascismens program har under åren 1919-22 förändrats synnerligen hastigt och grundligt. Makterövrings taktik var allt för Mussolini, och programpunkterna var i förhållande till denna något oväsentligt. 1919, då den fascistiska rörelsen började, då allting i Italien var mer eller mindre rött och kapitalisterna inte intresserade sig nämnvärt för Mussolini, hade han gjort upp ett vänsterradikalt program. Mussolini ville vinna arbetarnas röster med en slags nationell socialism. Han förklarade sig då bl. a. vara för ett folkvälde, utövat genom allmän, lika och direkt rösträtt för båda könen, för utropandet av den italienska republiken, för upplösning av industriella och finansiella aktiebolag, för produktionens omläggande på korporativ basis, med omedelbar del i vinsten för arbetarna, och mycket annat vackert. Men då storindustrimagnaterna och godsägarna började ställa sin sympati och sina kassaskåp till fascismens förfogande, ändrade sig Mussolinis program synnerligen raskt. I november 1921, på hans partis redan förut omnämnda tredje kongress, försäkrade Mussolini, att han visserligen var motståndare till den politiska liberalismen, men obetingat för den ekonomiska: ”Jag skulle vara böjd för att om möjligt åter lägga järnvägarna, posten och telegrafan i händerna på privata företagare, för att befria staten från bördan av dessa ekonomiska funktioner, som i själva verket är mycket oekonomiska.” Därmed hade fascismen nått fram till ett obetingat försvar av det privatkapitalistiska systemet.

Mussolini understödde södra Italiens godsägare i deras kamp mot agrarrevolutionen, men han ville dock aldrig återge dessa halvfeodala herrar det avgörande inflytande över statens ledning, som de hade haft under den s. k. liberala perioden.

Fascismen var och förblev det moderna norra Italiens parti. Mussolini liknade en gång sitt eget arbete vid Mustafa Kemals i Turkiet, vilken med utgångspunkt från Angora ville bygga upp den nya borgerliga staten i motsättning till sultanens Konstantinopel. På samma sätt försäkrade Mussolini, att han i Italien var Milano—Angoras ledare i kampen mot Rom—Konstantinopel. I själva verket har fascismen alltid kämpat på två fronter. Visserligen inte på småborgardömet föregivna två fronter, mot kapitalismen och mot proletariatet. Hur mångfaldiga och föränderliga Mussolinis partiprogram än var, så visar dock inget av dem något särskilt intresse för småborgerskapet, och fascismens praxis i Italien är allt annat än småborgerlig.

Fascismen besegrade i Italien under åren 1921 och 1922 i sina dagliga våldsamma strider det organiserade socialistiska proletariatet, men samtidigt bröt den ned det inflytande över statsledningen, som mellersta och södra Italiens efterblivna feodalherrar hade haft. För godsägarna och de lokala envåldshärskarna i södra Italien gällde det då att välja mellan ett större och ett mindre ont: de såg naturligtvis i den röda agrarrevolutionen det större onda, och därför gick de över till fascismen. Men de visste också, att med fascismens seger skulle deras gamla maktställning vara borta.

De fick visserligen behålla sina jordegendomar och sin övriga privategendom, men de kunde inte mer hoppas på att med hjälp av de ”liberala” politikerna öva inflytande över statens ledning. Mussolini var ledare för det moderna Norditalien med dess borgerskap och intelligens. Detta är hemligheten med hans relativt varaktiga framgång. Mussolini regerar nu Italien sedan tolv år tillbaka, och man kan ännu inte räkna med att fascismen skall störtas. Hade Mussolini däremot varit ledare för småborgerskapet, så hade han säkert inte kunnat hålla sig vid makten tolv månader i sträck.

1922 hade fascismen utvecklats till en stor enhetsfront för alla aktiva borgerliga och antisocialistiska krafter i landet. Bakom Mussolini stod kapitalisterna, medelklassen, de intellektuella; med blandade känslor godsägarna, en stor del av de arbetslösa, som hade funnit utkomst och sysselsättning i stöttrupperna, och även vissa arbetargrupper. De socialistiska och kommunistiska organisationerna var slagna i spillror, och de gamla borgerliga partierna befann sig i hastigt fortskridande upplösning. Statsapparaten hade sedan länge vant sig vid att i Mussolini se nationens ledare, varken militären eller polisen tänkte allvarligt på att kämpa mot fascismen. Även Italiens kungahus insåg så småningom, att den liberal-feodala perioden var förbi, och slöt i rättan tid fred med Mussolini. Under sådana omständigheter var det bara en tom formalitet, då Mussolini föste bort de sista hjälplösa "liberala" ministrarna och satte sig själv på deras plats.

I Italien utgör industriproletariatet endast en minoritet av folket. En socialistisk seger hade efter 1919 endast varit möjlig på basis av en demokratisk samling av arbetare, bönder och småborgare. Hoppingivande ansatser till en sådan samling fanns under åren 1919 och 1920. Emellertid sprängdes denna samling, innan den blivit fast sammansvetsad. Fascisterna har med våld slagit ned landsbygdens vacklande småborgarmassor och fått städernas småborgare över på sin sida. Båda dessa processer, såväl krossandet av de röda organisationerna på landsbygden som den nya splittringen mellan städernas medelklass och proletariatet möjliggjordes endast genom svåra missgrepp från de italienska socialisternas sida. Men när denna process var slutförd, hade Italiens borgerliga majoritet åter enat sig under fascismens nya banér. Arbetarna måste finna sig i denna nya situation. Det moderna borgardömet hade före 1914 ännu inte haft samhällsmakten, och därför hade det en historisk uppgift att fylla.

Det berömda slagordet om tågen, som började gå punktligt under Mussolinis regering, har faktiskt en viss mening. Här skall inte undersökas om de italienska järnvägarna före Mussolini verkligen var så dåliga och huruvida de under fascismen har blivit så mycket bättre. Huvudsaken är, att ett sådant problem verkligen existerade för Italien. I England och Amerika, Frankrike och Tyskland är det självklart att järnvägarna står på höjden av den moderna tekniken. I halv-feodala länder som Italien och Ryssland före världskriget är det inte självklart. Här återstod ännu uppgiften att anpassa länderna till den moderna kapitalistiska tekniken.

Fascismen behövde inte mera betala några tributer till maffian och camorran. Statsinkomsterna, som förr delvis stannade hos de lokala politiska klickarna, kom nu odelat den moderna kapitalismens intressen till godo. Det italienska näringslivets koncentration till en statskapitalism i ett s. k. korporativt system underlättade de mest prestationsdugliga kapitalistiska gruppernas behärskande av landet. Tungindustrin och den kemiska industrin, bilismen, flygväsendet och sjöfarten drevs systematiskt framåt. Var finns väl här den "småborgerliga" anda, som skulle vara fascismens väsen? Här är inte fråga om sympati eller antipati, utan om historiska fakta: Italiens produktivkrafter har faktiskt, åtminstone fram till den stora världskrisens början, utvecklats vidare av fascismen. Härigenom fick Mussolini framgångens nimbus över sig, och fascismen tillförsäkrade sig de borgerliga massornas stöd. Mussolini hade tillräckligt stor auktoritet för att kunna göra stöttrupperna till ett slags hjälppolis åt den nyligen stärkta borgerliga staten, sedan terrorn hade blivit onödig.

Men Mussolini har inte kunnat lösa den italienska jordfrågan. Kapitalismens uppsving efter år 1922 har faktiskt ökat proletariatets specifika vikt. Vid nästa allvarliga kris måste den italienska kapitalistklassen på nytt gå till kamp mot arbetarnas och de fattiga böndernas opposition. Då kommer det inte längre att vara möjligt att avleda den sociala revolutionen genom att påstå, att man först måste riktigt bygga upp kapitalismen i Italien. Under de tolv år Mussolini härskat har

Italien någorlunda anpassat sig efter länderna norr om Alpena, följaktligen står ingen utväg öppen, som kan hålla Italien utanför de sociala avgörandena i det övriga Europa.

Tyskland

Den avgörande skillnaden mellan Italien och Tyskland ligger i den fullkomligt olikartade yrkesmässiga sammansättningen av respektive lands befolkning. På grund därav måste fascismen i Tyskland använda en annan taktik än i Italien för att komma till makten. Det är ingen lätt uppgift att utreda den yrkesmässiga sammansättningen av den tyska politiska väljarmassan. Yrkesstatistiken och valstatistiken omfattar inte samma människomassor. Många röstberättigade tyskar utövar inget yrke, t. ex. husmödrar. Å andra sidan har ungdom under 20 år ingen rösträtt, även om den redan kommit in i förvärvslivet. Det är likväl nödvändigt att bilda sig en uppfattning om de tyska väljarmassornas sociala struktur, ty endast därigenom kan man förstå massornas politiska rörelse år 1919 och nationalsocialismens framväxt.

Tysklands yrkesstatistik från år 1925 upptog på en total befolkning av över 62 miljoner inte fullt 36 miljoner yrkesutövare. 1925 fanns i Tyskland 5 ½ miljoner självständiga näringsidkare. Härei inräknas såväl företagsägare — fabrikanter, hantverksmästare, lantbrukare o. s. v. — som företagsledare, direktörer och andra tjänstemän i ledande ställningar. Antalet medhjälpare familjemedlemmar var ungefär lika stort. Å andra sidan upptog statistiken 14 ½ miljoner arbetare, inte fullt 5 ½ miljoner anställda och tjänstemän och c:a 5 miljoner i husligt arbete anställda och personer utan angivet yrke. En liten del av ”personer utan angivet yrke” är kapitalistiska rentier, men det stora flertalet av dem är förutvarande arbetstagare, som uppbär livräntor, pensioner o. s. v. I denna statistik har inte de arbetslösa inräknats för sig, utan medräknats i sina ursprungliga yrken. Det gäller nu att med utgångspunkt från dessa siffror fastställa kraftförhållandet mellan de borgerliga elementen och proletariatet. Därvid måste man också ta hänsyn till familjemedlemmar, som saknar yrke. För bondehushållens och småföretagarnas vidkommande uppträder nästan regelbundet hustrun och de äldsta barnen i yrkesstatistiken som medhjälpare familjemedlemmar. I arbetstagarnas hushåll räknas emellertid hustrun med endast om hon utövar ett eget yrke. Av de människor som lever i småborgerliga eller bondehushåll torde ungefär två tredjedelar uppträda i yrkesstatistiken som självständiga eller medhjälpare, av de människor som lever i proletära hushåll däremot endast c:a hälften. Räknar man efter denna princip, så utgjordes hela borgarklassen år 1925 i Tyskland av ungefär 17 miljoner människor, medan 45 miljoner människor var arbetstagare och proletärer i vidaste bemärkelse.

Som man ser hörde en förkrossande majoritet av befolkningen i Tyskland till arbetstagarna. Om man också räknar hela det självständiga småborgerskapet och alla bönder, ned till de allra minsta, till den borgerliga besittande klassen, kommer denna inte upp till mer än en fjärdedel av befolkningen. Marx' förutsägelser angående den framtida sociala utvecklingen i de moderna industriländerna har fullständigt besannats. Emellertid måste ett missförstånd förebyggas. Tyskland har en överväldigande majoritet av arbetstagare, men ingen majoritet av industriarbetare i inskränkt bemärkelse. Som de ovan anförda siffrorna visar, har vi i det proletära lägret gentemot 14 ½ miljoner arbetare 10 ½ miljoner tjänstemän, anställda, pensionstagare, hembiträden o. s. v. Vidare har bland de 14 ½ miljonerna arbetare medräknats 2 ½ miljoner lantarbetare, och därtill kommer dessutom gesällerna i hantverksföretagen. Någon skarp gräns, där hantverksföretagen upphör och fabriksföretagen börjar, kan knappast dras. Antalet verkliga hantverksgesäller uppgår dock till minst en miljon. Sålunda är av de 25 miljonerna arbetstagare och proletärer i ordets vidaste bemärkelse högst 11 miljoner verkliga fabriksarbetare och 14 miljoner andra.

Dessa siffror kan åskådliggöras på ungefär följande sätt: av 100 tyskar (familjemedlemmar medräknade) hörde år 1925 ungefär 28 till den besittande klassen i ordets vidaste bemärkelse och 72 till arbetstagarna och proletärerna i vidaste bemärkelse. Men bland dessa senare var endast 32 riktiga fabriksarbetare och 40 "övriga". Denna beräkning har otvivelaktigt sina felkällor, och den avser endast att ge en ytlig bild av de verkliga förhållandena. Vid parlamentsvalen i tyska republiken brukade de 28 besittande nästan i slutet trupp välja borgerligt, den stora majoriteten av de 32 fabriksarbetarna socialistiskt eller kommunistiskt, däremot var av de 40 övriga arbetstagarna endast en minoritet socialistisk, medan majoriteten av de anställda, tjänstemännen, lantarbetarna, gesällerna o. s. v. stödde de borgerliga partierna. Sålunda förklaras det förhållandet, att de politiska valen i Tyskland efter revolutionen alltid resulterade i borgerlig majoritet. Å andra sidan är emellertid trycket från folkmajoriteten, som består av egendomslösa och arbetstagare, så våldsamt, att ingen tysk regering kan undandra sig det.

Vid världskrigets slut och republikens början var Tysklands krigströtta massor avgjort socialistiskt och demokratiskt stämde. Inte bara hela massan arbetstagare, som bekände sig till republiken och som inte längre ville veta av adelns, officerarnas och storkapitalisternas välde, utan även stora delar av medelklassen stod på revolutionens grund. Vid valen till den tyska nationalförsamlingen i januari 1919 befann sig socialdemokratiska partiet (S.P.D.), oavhängiga socialdemokratiska partiet (U.S.P.D.), centrum, i vilket de demokratiska kristliga fackföreningarna då hade ledningen, och demokraterna, som utgjordes av anställda, tjänstemän och småborgare, alla i det republikanska lägret. Representanterna för godsägarna och kapitalet var de tysknationella och tyska folkpartiet. Vid valen till nationalförsamlingen avgavs 30 miljoner röster. Därav fick de republikanska partierna 25 ½ miljoner och högerpartierna 4 ½ miljoner! Bland de 30 miljonerna väljare torde ungefär 8 miljoner ha varit besittande och 22 miljoner arbetstagare i vidaste bemärkelse. Valresultatet visar, att Tysklands arbetstagare vid denna tidpunkt nästan till 100 % stödde republiken och demokratin. Likaså förklarade sig nära hälften av medelklassen för det nya systemet. Denna folkstämmning var på en gång orsaken till och resultatet av den 9 november. Hade den kunnat hålla sig kvar i Tyskland, så skulle aldrig en tysk fascism och aldrig en Hitlerrörelse ha kommit till stånd.

Den väldiga republikansk-demokratiska folkmajoriteten krympte hastigt samman, delvis under trycket av objektiva betingelser, men också till följd av svåra fel från de tyska republikanernas sida. Man lyckades inte ersätta kapitalismen med en socialistisk samhällsordning, och lika litet lyckades man genomföra en verklig demokrati, ty arme och förvaltning, rättsväsen och skolväsen stannade nästan full- ständigt kvar i händerna på de gamla makthavarna. Arbetarrörelsen var inte enig, utan dess skilda riktningar stod mot varandra i inbördeskrig. Medelklassen, en stor del av de anställda och tjänstemännen, som efter den 9 november med glädje hade hälsat republiken, höll sig redan ganska snart därefter besvikna borta. Man beskyllde de republikanska ledarna för att inte ha hållit sina löften och ansåg, att den nya författningen hade fört med sig nöd och elände, inflation och inbördeskrig. Dessutom påbördade man republiken ansvaret för Tysklands tröstlösa nationella läge, som blivit en följd av fredsfördraget. Sålunda var förutsättningarna givna för en antirepublikansk, nationalistisk massrörelse, i vilken feodalherrarna, kapitalisterna och medelklassen samlades.

Det har ovan framhållits, att de härskande klasserna i kejsardömet inte alls önskade vara särskilt populära. Det konservativa partiet drev visserligen vid riksdagsmannavalen de osjälvständiga massorna på landsbygden fram till valurnan, och ett visst antal småborgare i städerna röstade också konservativt. Men man tänkte inte på att skapa en konservativ eller nationalistisk, t. ex. alltysk folkrörelse i storstäderna och industridistriktet, som kunde ta upp konkurrensen med socialdemokraterna. Den borgerliga agitationen i storstäderna överlät man i allmänhet till

liberalerna och centrum. De konservativa hade före år 1914 aldrig tänkt sig att genom egen kraft erövra majoriteten i riksdagen. De nöjde sig med att i riksdagen utöva inflytande i koalition med centrum och nationalliberalerna. Då sålunda hovpredikanten Stöcker ville grunda sitt konservativa massparti i städerna, blev hans verk medvetet sönderslaget av Bismarck och senare av Wilhelm II. Ty om herrarna ville vinna röster bland städernas massor, måste de sänka sig till det vanliga folkets nivå, tala dess språk på folkmötena och befatta sig med dess önskemål. Allt detta tycktes under kejsartiden vara onödigt besvär, ty herrarna hade makten även utan demagogiska manövrer.

Efter den 9 november hade den gamla härligheten brutits ned, och den röda flodvågen översvämmade alla den traditionella äganderättens och den historiska auktoritetens bålverk. Nu blev herrarna tvungna att gå till folket för att rädda vad som räddas kunde. Från sin tillblivelse talade tyska folkpartiet ett språk, som var alldeles nytt för Tyskland. De gamla reaktionära parollerna: ”monarki, militarism, skydd för den kapitalistiska och feodala egendomen”, sveptes skickligt in i nationella lösenord och sentimentala löften: ”Varje sann patriot väljer färgerna svart-vitt-rött!” Eller: ”In Deutschland brennt's, wählt Laverrenz” (”Det brinner i Tyskland, välj Laverrenz”) (Så hette de tysknationellas främste kandidat i Berlin) hörde man redan 1919.

De tysknationella flygbladen lovade återställandet av ”Luthers, Bismarcks och Hindenburgs Tyskland”. De visade mången gång porträtten av dessa och andra ”herrar”, och ställde upp mot dem karikatyrer av de republikanska och socialistiska ledarna. Det kapital av folkets förtroende, som tyska republiken hade ägt i januari 1919, var redan efter ett år till stor del förbrukat. Riksdagsvalen i juni 1920 visade en fullkomligt förändrad bild: Av 28 miljoner avgivna röster fick de republikanska partierna endast 18 miljoner och de olika antidemokratiska, monarkistiska och nationalistiska högerpartierna fick 10 miljoner! Skärskådar man detta resultat med yrkesstatistikens hjälp, visar det följande: sommaren 1920 hade de reaktionära redan återvunnit en överväldigande majoritet av den besittande medelklassen och gjort en stor framstöt på arbetstagarfronten. Den tragiska process, genom vilken den nationalistiska högern absorberade allt större skikt av det tyska folket, kan följas från det ena valet till det andra. Denna utveckling är i intet hänseende Adolf Hitlers verk, vilken med sina nazister endast har skördat vad andra sått.

Här skall endast avhandlas ett karakteristiskt val från tiden före nazisternas storhet, nämligen rikspresidentvalet i mars 1925. Högerpartierna hade herr Jarres som gemensam kandidat. Denne hade inte en enda egenskap, som på något sätt hade kunnat göra honom populär. Jarres var dessutom ingenting annat än en pålitlig representant för den svartvit-röda nationalismen. Ändå fick han av 27 miljoner avgivna röster 10½ miljoner. Utom Jarres fanns det den gången ytterligare två antirepublikanska kandidater. Bayerska folkpartiets partikularister fick för sin kandidat Held 1 miljon röster, och nationalsocialisterna fick för sin dåvarande splittringskandidat, Ludendorff, inte fullt 300.000 röster. Av dem, som 1925 röstade på Jarres, röstade 1932 den överväldigande majoriteten på Hitler, medan Ludendorff själv trädde tillbaka inom nazist-rörelsen. Nazisterna hade aldrig kunnat tillkämpa sig sina stora valframgångar efter 1930, om inte de övriga tyska högerpartierna från 1919 hade gjort förarbetet för dem. Grunddragen i den nationalistiska och antirepublikanska ideologin hos de tyska högerpartierna har i det väsentliga förblivit oförändrad från år 1919. Det var bara enstaka punkter som förändrades, alltefter det ekonomiska och internationella läget.

Allt som allt fick högerpartierna i mars 1925 tillsammans 12 miljoner röster och vänsterpartierna i vidaste bemärkelse, socialdemokraterna, kommunisterna, centrum och demokraterna 15 miljoner. Av de 27 miljoner väljare, som deltog i presidentvalet, torde ungefär 7 miljoner ha hört till de besittande, av dessa röstade kanske 6 miljoner på högerpartierna och 1 miljon på centrum

och demokraterna. Vidare torde 6 miljoner av arbetstagarna i vidaste bemärkelse ha röstat på den antidemokratiska högern och 14 miljoner på vänstern. Man ser sålunda, hur det relativa antalet kontrarevolutionära arbetstagare successivt ökats från år 1920.

Det är ju bekant, att alla högergrupper vid presidentvalets andra omgång i april 1925 förenade sina röster på Hindenburg, som fick över 14 ½ miljoner röster, vilket betydde en röstökning för högern på 2 ½ miljon jämfört med första valomgången. Men Hindenburg fick den gången, tack vare den auktoritet hans namn ägde, många röster från de indifferent delarna av folket, och sålunda kan man inte objektivt bedöma högerrörelsens styrka i Tyskland med utgångspunkt från detta valresultat. Emellertid fick socialdemokraterna jämte kommunisterna och centrum vid alla tyska val fram till år 1933 tillsammans en om också knapp röstmajoritet. Denna majoritet var, socialt sett, sammansatt av största delen av industriarbetarna, en avsevärd procent av andra arbetstagare och av ett visst antal katolska småborgare och bönder. Trots alla fel de tyska republikanerna begick, trots deras oenighet och de ogynnsamma tiderna, kunde den kapitalistisk-nationalistiska högern inte erövra statsmakten på legal, parlamentarisk väg. Detta förhindrades in i det sista av de marxistiska och katolska arbetstagarnas kvantitativa betydelse. För att nå sitt mål måste kontrarevolutionen gripa till utomparlamentariska medel. Den ideologiska fascismen måste kompletteras med den terroristiska stöttrupsfascismen.

Den tyska stöttrupsfascismen går tillbaka på de frikårer, som den republikanska tyska regeringen själv, mycket mot sin vilja, måste ställa upp. Den härskande republikanska folkmajoriteten måste den gången försvara sig mot angreppen från små vänsterradikala arbetargrupper. Men den tyska republiken var ur stånd att bilda en försvarsmakt, sammansatt av pålitliga demokrater och socialister, och anförtrodde detta åt de kejsarliga officerarna. Officerare utan anställning samlade andra, likaledes arbetslösa krigsdeltagare kring sig. Dessa förbund slog ned de s. k. spartakistiska upproren åren 1919 och 1920. Formellt tjänade officerarna den tyska republiken. Men de allra flesta av dem var innerst inne fortfarande anhängare av det gamla systemet. De kämpade mot de radikala arbetarna och gladdes sig över detta tillfälle att ta hämnd på revolutionens upphovsmän. Frikårens segerrika frammarsch innebar objektivt sett avvärjning av arbetarklassen och beväpning av kontrarevolutionen. De antirepublikanska och arbetarfientliga elementen inom borgerskapet och intelligensen förstod snart den förändrade situationen och upptog förbindelser med frikåreerna.

Frikåreerna nöjde sig år 1919 inte med sin tjänst inom Tyskland utan förde också sitt privata krig i Baltikum. De kämpade där i första hand mot bolsjevismen, sedan också mot letter och ester, trädde i förbindelse med ryska vitgardister och gjorde östersjöländerna till en central för den tyska kontrarevolutionen. Baltikumäventyret hade ungefär samma betydelse för den tyska fascismen som Fiumeföretaget för den italienska. Då frikåreerna under ententens tryck måste utrymma Baltikum, beslöt de sig utan vidare för en statskupp i Tyskland. Kapp-kuppen år 1920 strandade på arbetarklassens motstånd, men även på oenigheten mellan de tyska kontrarevolutionära krafterna. Frikårens närmaste vänner hade satt i gång kuppen, innan de ännu hade kunnat ena sig med borgerskapets stora rörelser och partier. Sålunda var den kontrarevolutionära fronten splittrad från Kapp-kuppens första dag, och detta fel var svårt att göra ogjort. Det var bara i Bayern som sammansvärjningen var bättre förberedd och en verklig samverkan mellan de illegala beväpnade kårerna och borgerskapets legala politiska partier var säkerställd. I Bayern kom konspiratörerna till makten och legaliserade sin statskupp med hjälp av den borgerliga majoriteten i lantdagen. Då den republikanska regeringen i det övriga Tyskland åter kom till makten efter Kapps tillbakaträdande, infogade sig den bayerska kontrarevolutionen skenbart inom ramen för riket. Sedan dess hade den tyska fascismen sin legala basis i München. Alla kon-

spiratörer, som inte kunde uppehålla sig i de övriga delarna av landet, blev gästfritt mottagna i Bayern, och från München förbereddes ostört alla vidare aktioner mot den tyska demokratin.

Kapp-konspiratörernas nederlag medförde inget verkligt stärkande av den tyska demokratiska republiken. Då regeringen byggde upp det officiella riksvärnet, stannade en del av frikåreerna utanför den reguljära armén. På papperet blev frikåreerna upplösta, men i realiteten fanns de fortfarande kvar i alla möjliga förklädnader. Därtill kom ett överflöd av andra förbund och kårer, i vilka studenter och andra aktiva element inom det tyska kontrarevolutionära lägret fann varandra. Dessutom fanns det vissa förbindelser mellan riksvärnets officerare och deras kamrater i de s. k. värnförbunden. Striderna mot polackerna i Överschlesien erbjöd snart ett nytt tillfälle att mobilisera frikåreerna. Då den stor-kapitalistiska regeringen Cuno år 1923 började sitt Ruhr-krig mot Frankrike, bildade den med hjälp av frikåreerna det s. k. svarta riksvärnet som ett slags reserv för den reguljära armén. Enstaka skaror av folk ur frikåreerna började att, i stället för det officiella passiva motståndet, göra aktivt motstånd mot fransmännen. Andra frikårsmedlemmar försökte genom mord röja undan republikens mest framstående ledare. Erzberger och Rathenau föll offer för dem. Under dessa år, 1921-23, tog frikåreerna och värnförbunden till vana att genom fememord undanröja verkliga eller inbillade förrädare.

Fram till slutet av år 1923 levde den tyska republiken i ständig fara för en ny kontrarevolutionär statskupp, genomförd av frikåreerna, värnförbunden och deras uppdragsgivare. Men samtidigt fanns det en rad officiella instanser, särskilt i riksvärnet, som underhöll förbindelser med frikåreerna och de kontrarevolutionära kretsarna. Den tyska demokratiska republiken var fullständigt undergrävd och upplöst genom den makt som utövades av storkapitalet, storgodsägarna och alla det gamla systemets anhängare i armén, rättsväsendet och förvaltningen. Men skenet av parlamentarism och demokrati bibehölls alltjämt, och sålunda kunde också de tyska fascisterna spela den bekväma rollen av revolutionärer, som med sitt arbete sökte uppnå den dag, då tyska folket skulle hämnas på "novemberförbrytarna".

När de tyska frikåreerna och den akademiska ungdomen möttes, uppstod genom deras samverkan den "folkliga" rörelsen. Majoriteten av de tyska studenterna företrädde redan från år 1919 den ideologi, som man nu kallar nationalsocialistisk, redan under en tid, då man ännu inte visste någonting om Adolf Hitler. Den bekante Baltikum-ledaren greve von der Goltz skrev år 1928 en synnerligen viktig artikel om de "fosterländska förbunden" i Tyskland. Goltz räknas ganska bestämt med att "de folkliga" kommer att överta makten i Tyskland, men han finner det också onödigt att omnämna Hitler och SA i sin artikel. Vid riksdagsvalen samma år fick nationalsocialisterna i hela Tyskland endast 800.000 röster. De var en obetydlig splittringsrörelse inom den stora nationella högern. Snarare trodde man år 1928, att Stahlhelm skulle ena de tyska värnförbunden och upprätta den "folkliga" staten.

Goltz skrev då om de tyska studenterna:

"När den tyska ungdomen vände tillbaka från skyttegravarna och kanondundret till hemlandet, och detta ingalunda motsvarade de ideal för vilka de blött därute, då de i denna fruktansvärda besvikelse uppsökte de tyska högskolorna, så slöt sig krigsgenerationen av de tyska studenterna samman med den heliga eden att under freden verka för de ideal, som under kriget inte hade kunnat förverkligas. Ur denna insikt uppstod den tyska "högskoleringen", som bildade lokala högskoleringar av tysk karaktär vid alla högskolor. Dess första betydelsefulla gärning var att förhindra, att de fanor och standar, som erövrats under Tysklands storhetstid, återlämnades till fienden, och att bortföra dem från tyghuset och högtidligt bränna upp dem vid foten av den store preussiske konungens staty, under avsjungandet av sången om Gud, som inte vill veta av några trälar. Men man nöjde sig inte med entusiasm, man skapade den s. k. arbetsstudenten, som förtjänar de pengar han behöver för sina studier genom eget

arbete, medan han utan ståndsfördomar skapar värden och liksom i skyttegraven står sida vid sida med arbetaren.”

”När den nya republiken skapade studentkommittéerna för att med deras hjälp uppfostra studenterna i den nya författningens anda, erövrades kommittéerna av de studenter, som bar frihetstanken i djupet av sitt hjärta. Högskoleringen bekänner sig till den tyska nationen och till sammanslutningen av alla krafter, som på grundvalen av gemensam härkomst, historia och kultur eftersträvar alla tyskars tyska folkgemenskap och därigenom också vårt folks och vårt fosterlands pånyttfödelse. Den accepterar inte de nya gränserna och samarbetar med de tyska studenterna i Tysk-Österrike, Sudeterna och Danzig. Den vill inte se någon skillnad mellan studenterna, men tar avstånd från en studenttyp: den folkfrämmande.”

Om det program, som är gemensamt för alla ”folkliga” tyskar och för alla värnförbund och förutvarande frikårer, uttalar Goltz följande:

”De fosterländska förbundens fiende är såväl socialdemokratien, som är benägen för omstörtningar och nära förbunden med bolsjevismen, och inom vilken i allvarstider de radikala elementen alltid tar överhand, som det materialistiska, ideallösa, internationella, pacifistiska, upplösande asfaltbörseriet, som ingen förståelse har för hembygd, rotfasthet, blod, historia, nationalitet, religion och andlig, själslig och moralisk fördjupning. Dessa båda fiender arbetar politiskt och partipolitiskt nästan alltid tillsammans, de är själsfränder. Båda leds andligen och understöds pekuniärt av den sedan nära två årtusenden rotlösa, över hela världen kringspidda och likväl solidariska judendomen. Judendomen har genom ostjudarnas väldiga invandring sedan 1918 blivit en fara för staten, vilket också insiktsfulla, tidigare förtyskade så kallade konservativa judar öppet tillstår. Det är beklagligt, att en annan överstatlig makt, den romerska ultramontanismen, samarbetar med dessa revolutionens makter, fastän de även är dess dödsfiende. Men den överstatliga tanke, som vill förhindra uppkomsten av ett nationellt, folkligt och försvarsdugligt Stortyskland, tycks dock vara den starkare. Därför innebär den härskande svart-rödgyllene internationalen en fara för tyska folkets framtid. Av detta följer den viktiga uppgiften att frigöra folket och i synnerhet arbetaren från dessa kretsars inflytande. En gång måste den stund komma, då arbetaren inser, att det inte är den tyske företagaren, utan entente-storkapitalismen och imperialismen, som utsuger honom och är skuld till hans eländiga ekonomiska läge. Då måste arbetaren se sina vänner och räddare i oss, hans nationella och folkliga tyska folkkamrater”.

Man behöver bara sätta in orden ”ledare” och ”nationalsocialism” på lämpliga ställen för att redan här få hela Hitlers program från år 1933. Till och med i sitt fälttåg mot det tyska modersmålet var den ”folkliga” greven en god meningsfrände till ”der Führer”.

En nationell massrörelse kan inte tänkas utan en för densamma specifik ideologi. Därför måste också den tyska kontrarevolutionens makter, kapitalisterna och deras vänner, bygga upp en lämplig världsåskådning, när de efter 1919 började vädja till massorna. I det borgerliga samhället måste de intellektuella skapa den världsåskådning, som är nödvändig för kapitalismens bestånd, och den tyska akademiska intelligensen har redligen strävat på denna uppgift. Därvid anknöt man till former och tankar från förkrigstiden, i den mån dessa kunde brukas under de förändrade förhållandena.

Den tyske akademikern växte efter år 1871 upp i en ödmjuk dyrkan av den preussiska militarismen. Den preussiska armens segrar åren 1864, 1866 och 1870-71 var på samma gång avgörande nederlag för den tyska liberalismen. Bismarck hade brutit ryggraden på det tyska borgerskapet. Vissa delar av borgerskapet började skämmas för sitt liberala och demokratiska förflutna och sökte en ny livsform, i vilken servilitet och lydnad blandades med högfärdig nationalism. Servilitet och lydnad var man skyldig den nationella överheten. Man började också betrakta förhållandena i det borgerliga livet efter formeln ”överordnad och underordnad”. Den uniformerade var alla icke uniformerade, vanliga människors överordnade. Biljettförsäljaren var publikens, arbetsgivaren var arbetarnas och de anställdas överordnade. Den preussiske officeren

blev den förebild, som det besittande och bildade borgerskapets ungdom strävade att efterlikna. Den som inte kunde bli aktiv officer, blev åtminstone kårstudent eller reservofficer.

Beredvilligheten att lyda den överordnade, likgiltigt vem, denne för tillfället var, kompletterades med en utsvävande nationalistisk självförhållning och med ett förakt för allt som inte var av tyskt ursprung. För en sådan egenkär, imiterad aristokrati är judehatet ett synnerligen lämpligt verksamhetsområde.

Ty i judarna ser man motsatsen till sig själv, och den ständiga åsynen av den judiska "mindervärdigheten" stärker medvetandet om den egna "överlägsenheten". I själva verket såg den nytyska aristokratin just i juden sinnebild för alla de egenskaper den fördömde. I juden såg man den typiska moderna, liberala människan, som inte lydde blint, utan hade sina egna tankar, som inte tillbad, utan använde sitt förstånd. Under samma period, som den tyska liberalismens tillbakagång blir märkbar, 1878, börjar också antisemitismen gripa omkring sig vid de tyska högskolorna. Den "folkligt"-akademiska aristokratins profet blev professor von Treitschke i Berlin.

Den akademiska antisemitismen utvecklades av ovan anförda skäl i det kejsarliga Tyskland lika litet som Stöckers småborgerligt proletära riktning till en massrörelse. Men vid de tyska högskolorna och bland de tyska akademikerna av kristen härkomst höll sig den "folkliga" judefientliga stämningen oförsvagad kvar ända fram till världskriget. Under Wilhelm II:s senare regeringsår var åter en Berlin-professor, Gustav Roethe, den mest framträdande representanten för denna riktning. När de tyska akademikerna efter år 1919 sökte ställa upp en ny nationell världsåskådning mot demokratin och socialismen, levde de antisemitiska minnena från förkrigstiden åter upp. Nu räckte det inte med att vara nationell, den sanne unge tysken måste känna "folkligt" bekänna sig till rasrenheten och de främmande judiska elementens utstötning.

De tyska tungindustrimagnaterna och storkapitalisterna, som under inflationstiden håvade in nya jättevinster, var ända från början ivriga befrämjare av den "folkliga" idén, ty de såg i denna idé ett medel att tillintetgöra de förhatliga fackföreningarna och över huvud taget de socialistiska strömningarna inom folket. Till den "folkliga" trosbekännelsen hör också slagordet om "den sanna folkgemenskapen", i vilken man också välvilligt ville uppta arbetaren, så snart han avsvurit sig den fördärvliga irrläran om klasskampen. När rörelsen för att riktigt kunna entusiasmera massorna såg sig nödsakad att utom de "röda" också angripa det judiska kapitalet, så gjorde det åtminstone inte de kristna och germanska tungindustrimagnaterna och bankirerna någonting. Tvärtom, den "folkligt"-antisemitiska parollen gav ett glänsande tillfälle att också på tysk jord upprepa den internationella folkliga nationalismens manöver, nämligen att en rörelse, som tjänar storkapitalet, på folkmötena uppträder antikapitalistiskt. De "folkliga" agitatorerna tog lättast vinden ur seglen för socialismen, då de bekämpade det judiska ockerkapitalet och proklamerade upphävande ränteslaveriet.

Den "folkliga" rörelsen i Tyskland var efter år 1919 knappast bunden vid något speciellt politiskt parti, fastmera genomträngde den alla den borgerliga antidemokratiska högerpartier, organisationer och legala och illegala förbund. När Kapp-rebellerna, Baltikum-kämparna, under kaptan Ehrhards ledning, tågade in i Berlin, bar det "folkliga" hakkorset på stålhjälmarna. Av de många miljoner väljare, som vid valen från 1919 till 1928 röstade på den borgerliga högerpartier, var de flesta mer eller mindre påverkade av "folkliga" tankegångar. Framför allt blev under denna period den "folkliga" läran för den tyska intellektuella ungdomen ett det nya Tysklands, det kommande "tredje rikets" evangelium. Intet av detta är Adolf Hitlers verk, men denne kunde på grund av särskilda omständigheter senare utnyttja dessa förhållanden för sig och sitt parti.

Den tyska socialistiska arbetarklassen tycktes ha alla trumf på hand den 9 november 1918, men därefter minskades dess inflytande med rask fart. Redan 1920 hade socialismen, på grund av de fel som begåtts och på grund av arbetarnas oenighet, till den grad förbrukat sina krafter, att centrum måste överta regeringsmakten. Sådana centrumkanslerer som Fehrenbach och Wirth ansträngde sig att rädda vad som räddas kunde av den tyska demokratin. Två år senare hade också de uttömt sina krafter, och den tyska republikens regering föll i händerna på storkapitalets öppna representanter: regeringen Cuno var redan, om man så vill, den legala fascismens seger. Under den fruktansvärda krisen år 1923, då Tysklands näringsliv och dess statsmakt stod vid upplösningens brant, var det tyska proletariatet splittrat och aktionsodugligt. Det tycktes mot slutet av år 1923, som om det på det tyska kapitalistiska näringslivets dödskris inte skulle följa en socialistisk revolution, utan först en fascistisk diktatur. Parlamenten var såväl i riket i dess helhet som i de enskilda staterna satta ur funktion eller maktlösa. Den verkställande makten innehades överallt av generalerna. Proletariatets försök att göra motstånd i Hamburg, Sachsen och Thüringen bröt hastigt samman. Men våren 1924 upphävdes i all stillhet det militära undantagstillståndet, och den fredliga parlamentariska demokratin firade sin återuppståndelse. Nu började den längsta period, demokratin i Tyskland bestått utan att hotas eller skakas: från år 1924 till år 1929. Då sedan världskrisen 1929 också nådde Tyskland, fortsatte den tyska fascismen ungefär på samma ställe, där den slutat år 1923.

Denna förvånansvärda konsolidering av den författningsenliga tyska republiken efter 1924 var ingalunda de tyska demokraternas och socialisternas verk. Tvärtom var de verkliga republikanerna fullkomligt besegrade och vanmäktiga i slutet av år 1923. Förändringen åstadkoms genom en utländsk intervention. Världskapitalet, i första hand de amerikanska storbankerna, ville placera sina överflödiga miljarder i Tyskland. Den s. k. regleringen av skadeståndsfrågan, som samtidigt kom till stånd, skulle bilda grundvalen för dessa jätteplaceringar. Då amerikanerna skulle placera sina pengar i Tyskland, fordrade de att där skulle råda lugn och ordning och demokrati. Mot slutet av år 1923 insåg de tyska kapitalisterna, att de måste göra slut på Ruhräventyret. Det passiva motståndet avbröts, och man började förhandla med det internationella kapitalet. På grund därav avblåstes planerna på en öppen fascistisk diktatur i Tyskland, och de härskande auktoriteterna, storindustrimagnaterna och bankirerna, riksvärnsgeneralerna och byråkratin gjorde en lika plötslig som elegant kovändning tillbaka till legaliteten. Vissa grupper av nationella konspiratörer och frikårsmän, som inte tillräckligt snabbt fattade innebörden av denna kovändning, lugnades med hjälp av gevärskulor. Bland dem som den gången inte hann med i svängen var Hitler och hans nationalsocialister i München.

Nazistpartiet, som uppstod 1920, har en säregen uppkomsthistoria. Partiets syfte var ursprungligen, vilket redan namnet "arbetarparti" antyder, att skapa en ny nationell arbetarrörelse som motvikt mot socialdemokraterna och kommunisterna. Det berömda programmet från den 24 februari 1920 innehåller visserligen många småborgerliga virrigheter, men dessutom många klara, otvetydigt socialistiska satser, som t. ex. punkt 13 angående förstärkning av redan förut församhålligade företag (truster). Om Hitler, då han kom till makten, hade realiserat denna programpunkt, hade Tyskland faktiskt blivit en socialistisk stat. Att Hitler inte alls tänkte genomföra sitt eget partiprogram, kan man läsa på en annan sida. Om nationalsocialisterna bara allvarligt hade propagerat för hela innehållet i sitt program, hade de kommit i en principiell motsättning till alla grupper av den "folkliga" kontrarevolutionen. Men Hitler och hans folk assimilerades mycket raskt av den vanliga "folkliga" rörelsen. Det parti, som de åren 1920-23 byggde upp i München och dess omnejd, var ett typiskt "folkligt" frikårsparti, med sina akademiker, spekulerande litterater, äventyrslystna officerare och soldater och sina kapitalistiska mecenater och småborgerliga medlöpare. De nödvändiga förbindelserna med riksvärnet sänkades

inte, och SA var ursprungligen ingenting annat än en filial till det svarta riksvärnet i München. Hela Hitler-propagandan utvecklades f. ö. under dessa år med den kontrarevolutionära bayerska regeringens goda minne.

Antalet verkliga industriarbetare, som under de första åren anslöt sig till naziströrelsen, var litet, procentuellt inte större än antalet arbetare, som förrerat sig in i de övriga ”folkliga” organisationerna i Tyskland. Nazisternas socialistiska program skulle emellertid få en utomordentligt stor betydelse för de kommande åren. Nazisterna kunde, visserligen inte år 1923, men under nästa stora ekonomiska och sociala kris, inför massorna uppträda som de enda verkliga socialisterna. Nazisterna spelade en dubbelroll, som ingen annan ”folklig” organisation i Tyskland var i stånd till. När Stahlhelm eller kapten Ehrhard försäkrade, att den tyske arbetaren var dem en kär folkbroder, så gjorde detta inte stort intryck på de proletära massorna. Nazisterna, som stödde sig på en socialistisk trosbekännelse, hade mycket lättare att komma i kontakt med de utarmade folklagren. Samtidigt sade nazistledarna sina kapitalistiska mecenater allt vad dessa ville höra. Denna naziströrelsens dubbelkaraktär har påskyndat Hitlers övertagande av makten, samtidigt som den befrämjat upplösningen av hans parti och hans maktställning.

De radikala och delvis socialistiska satserna i nazistprogrammet hade utom sin verkan på proletariatet även en annan viktig följd. Frikårens ledare och alla de äventyrliga individer, som medverkar i den tyska kontrarevolutionen, är kapitalisternas och över huvud taget de maktthavandes pålitliga hjälpare mot marxismen och fackföreningarna. Men för dem är det inte nog med att skapa trygghet för den gamla ordningen, de vill också själva komma till makten. De slår inte ihjäl marxisterna för att den reguljära armens generaler, den högre byråkratin med sin juridiska utbildning, storgodsägarna och fabrikanterna åter skall få lugn och ro. Dessa äventyrare och yrkesrevolutionärer vill själva komma till makten. De vill själva bli generaler eller polispresidenter eller allsmäktiga ledare för en ny organisation. De har inte stor nytta av den legala fascismen, emedan denna innebär att de gamla maktthavarna sitter kvar. De behöver en våldsam revolution, eller åtminstone en skenbar sådan, emedan de annars inte själva kan komma till makten. För att också ideologiskt kunna motivera sin motsättning till de gamla auktoriteterna har dessa fascistiska yrkesrevolutionärer en benägenhet för möjligast radikala formuleringar. De bekänner sig inte till den nationella socialismen därför att de vill förverkliga den, utan därför att de under denna paroll vill tillkämpa sig sin andel i makten och de jordiska ägodelarna.

Nazistprogrammets socialistiska sida spelade under krisen år 1923 ännu inte någon nämnvärd roll. Men när de tyska storkapitalisterna i slutet av året gjorde sin vändning tillbaka till legaliteten, gjorde några radikala frikårsgupper en självständig framstöt. I Nordtyskland kom det till en aktion av det svarta riksvärnet under major Buchruckers ledning. I München sökte den regerande gruppen med Kahr i spetsen genast anslutning till det nordtyska storkapitalet och dess nya direktiv. Hitler och SA försökte självständigt förverkliga det nationella revolutionsprogrammet, men slogs utan större ansträngning ned av det bayerska riksvärnet.

Under åren 1924-29, då dollarns sol lyste över Tyskland, då marken var stabil och de utländska lånen strömmade in, tycktes republiken vara lika grundmurad som Frankrikes eller Förenta staternas författning. Storkapitalisterna och storgodsägarna hade plötsligt blivit anhängare av den legala demokratin, och som följd därav var också de tysknationellas och tyska folkpartiets representanter villiga till positivt samarbete inom författningens ram. Borgarblockets regering utövade fredligt och legalt sin makt, och socialdemokraterna bildade fram till år 1928 en lika fredlig som legal opposition. Sedan bildade socialdemokraterna tillsammans med de borgerliga mellanpartierna själva regering. Eftersom den tyska kapitalismens spetsar var för legalitet, blev de förutvarande medlemmarna i frikårerna ofta ganska illa behandlade, ungefär som fattiga

släktingar, för vilka man nu skämdes. Det lilla nazistpartiet fick inte längre några pengar från storindustrin, och polisen började förfölja fememördarna. Vid offentliga rättegångar blev dessa den ”folkliga” rörelsens hjältar dömda som vanliga lönnmördare, och riksvärnets officiella sakkunniga kunde inte erinra sig, att de hade något som helst gemensamt med dessa frikårsmedlemmar, som nu satt på de anklagades bänk. Av fememördarna blev visserligen ingen avrättad, detta blev först år 1934 förbehållet Hitler (Heines, o. s. v.) men de satt, i den mån man fick tag i dem, långa tider fängslade och var glada, när de genom en allmän politisk amnesti återfick friheten.

Trots allt var den tyska demokratiska republikens stabilitet åren 1924-29 endast skenbar. Författningen var stabil, så länge man fick lån från Amerika. Den bröt samman, så snart dollars uteblev. Socialisterna och demokraterna gjorde under dessa år inga moraliska erövringar. Totalantalet marxistiska röster vid valen avtog procentuellt från år 1924. I det borgerliga lägret sjönk det tysk-demokratiska partiet ned till fullständig betydelselöshet, och inom centrum förlorade den verkligt demokratiska flygeln mer och mer sitt inflytande. Det var inte endast de katolska kapitalisterna och agrarerna, som vände demokratin ryggen, utan även inflytelsrika kristliga arbetarledare: de satt tillsammans med de tysknationella i borgerliga samlingsregeringar och hade ingenting emot att under förändrade förhållanden medverka vid fascistiska experiment.

Då demokratin inte längre övade någon dragningskraft ens på centrumarbetarna, så ändrade de tyska högerpartiernas miljonmassor av väljare ännu mindre sin grundåskådning. Den protestantiska medelklassens stora massa, de anställda och tjänstemännen med högeråskådning förblev ”folkliga” och antisemiter. De hatade den svart-röd-gyllne republiken och de marxistiska pamparna och längtade efter en tid, då åter Fredrik den stores anda och den svart-vitröda fanan skulle härska i Tyskland. De tysknationellas och tyska folkpartiets ledare med sin republikanska realpolitik misstog sig på sina väljarmassors verkliga inställning. Den protestantiske genomsnittsborgaren, bonden eller tjänstemannen röstade visserligen från 1924 till 1929 på de tysknationella, tyska folkpartiet eller näringspartiet, men endast så länge han materiellt hade det relativt drägligt och så länge dessa partier tycktes kunna garantera honom förvärvsmöjligheter. Så snart en ny kris inträdde, bröt åter den ”folkliga”, antirepublikanska grundstämningen hos de högerinställda väljarmassorna fram. Likaså var naturligtvis de ledande tyska storkapitalisterna på sin höjd konjunkturrepublikaner. Om det blev nödvändigt, var de alltid beredda att åter understödja diktaturen och fascismen. När den stora krisen 1929 och 1930 nådde Tyskland, var plötsligt den legala republikens sex fredliga år som bortsopade och Tyskland befann sig i samma situation som i slutet av år 1923.

Den tyska arbetarrörelsens krafter hade under dessa sex år varken vuxit kvantitativt eller i fråga om verklig energi. Socialdemokratin vann visserligen anhängare på kommunisternas bekostnad, men det var endast därför att det ekonomiska läget uppenbarligen förbättrats. Kommunisternas olycksprofetior syntes vederlagda av den faktiska utvecklingen. Socialdemokratins legala metoder syntes vara väl motiverade. Sålunda vann S.P.D. röster och mandat vid parlamentsvalen och behöll sitt inflytande i delstaternas och kommunernas förvaltning. Fackföreningarna uppnådde goda praktiska resultat för sina medlemmar. Men samtidigt blev den socialistiska rörelsen bunden till den republikanska legaliteten, och den visste ingen utväg, när en ny revolutionär situation utvecklade sig efter år 1929. Kommunistiska partiet (K.P.D.) blev samtidigt fullständigt beroende av Stalins ryska statspolitik. Partiets självständiga liv kvävdes uppifrån. Med hjälp av en innehållslös slagordsradikalism och genom att utnyttja den ryska revolutionens auktoritet samlade man några miljoner tyska arbetarväljare, men för varje proletär och revolutionär aktion var det officiella K.P.D. absolut odugligt.

De "folkliga" organisationerna, Stahlhelm, alltyskarna, officers- och studentförbunden, försökte alla så gott sig göra lät överleva dessa ogynnsamma år och hålla sin låga brinnande, men de var alla mer eller mindre beroende av det stora tysknationella partiet och på något sätt medansvariga för de tysknationellas legala opportunist. Då den nya situationen inträdde, visade det sig till allmän överraskning hur mycket de gamla förbunden hade förlorat av sin auktoritet bland de "folkliga" massorna. Ett nytt, självständigt tysk-folkligt politiskt parti, som under denna period uppträdde i Nordtyskland, upplöstes snart åter. Däremot lyckades Hitler, om också inom en trång ram, hålla sitt nationalsocialistiska parti vid liv. Från november 1923 var partiet löst från sina förbindelser med riksvärnet, storkapitalet och den härskande byråkratin. Det kunde hänsynslöst föra den skarpaste opposition mot regeringssystemet och alla med detsamma förbundna partier, från de tysknationella till S.P.D. Några nämnvärda valframgångar hade nazisterna inte, så länge det ekonomiska läget förblev gynnsamt. Vid riksdagsvalen år 1928 fick Hitler bara 800.000 röster. Men blotta existensen av hans parti verkade på de tysknationellas miljonmassor av väljare ungefär på samma sätt, som när det lilla Spartakusförbundet åren 1919 och 1920 behärskade miljonpartiet U.S.P.D.

Den ekonomiska krisen erbjöd alltifrån år 1929 alla objektiva möjligheter till ett avgörande uppsving för den revolutionära socialismen. Om också varken K.P.D. eller S.P.D. var i stånd att utnyttja läget, så vållade likväl de arbetslösas miljonhäror och medelklassens växande utarmning kapitalisterna svåra bekymmer. Att i sådana tider förlita sig på demokratiska metoder var alltför farligt för kapitalisterna, och man tillgrep därför raskt och beslutsamt diktaturen.

Koalitionen mellan socialdemokraterna och de borgerliga mellanpartierna sprängdes, och den nye rikskanslern Brüning bildade år 1930 den första autoritära diktaturregeringen. Vid riksdagsvalen samma år växte nationalsocialisternas röstetal med ett språng från 800.000 till 6,4 miljoner.

Valstatistiken illustrerar bättre än alla ord den tyska fascistiska massrörelsens utveckling. Jämför man de fyra riksdagsvalen 1928, 1930, juli 1932 och mars 1933, kommer man till följande resultat: antalet avgivna röster uppgick vid dessa fyra val till: 30,7 miljoner, 34,9 miljoner, 37 miljoner och slutligen 39,3 miljoner. Som synes har tyska folkets politisering under krisens inverkan på dessa 5 år undergått en utomordentlig stegring. Antalet väljare ökades i allt med 8 ½ miljon.

Denna ökning utgjordes dels av indifferentia grupper, som nu drogs in i politiken, dels av ungdom, som nu nådde röstberättigad ålder. Vid de fyra valen var marxisternas (S.P.D., K.P.D. och små socialistiska fraktioner) röstetal: 12,6 miljoner, 13,2 miljoner, 13,3 miljoner och 12 miljoner. Centrum och demokraterna fick sammanlagt resp. 5,3 miljoner, 5,4 miljoner, 5 miljoner och 2,7 miljoner. Dessa siffror visar att marxisterna och de gamla republikanska partierna inte gjorde några framsteg. De hade ingen glädje av de nya massornas politisering. Vad de vann bland de nya väljarna, förlorade de bland de gamla. Låt oss nu med denna stagnation jämföra högerpartiernas frammarsch: 12,7 miljoner, 16,2 miljoner, 18,3 miljoner, 22,5 miljoner. I en våldsam politisk flodvåg utan like nära nog fördubblades den antidemokratiska högerns röstetal på dessa fem år. Det var endast högern som drog nytta av den stora tillströmningen av nya väljarmassor och som dessutom lyckades göra stora erövringar i mellanpartiernas och vänsterns gamla väljarkår. Högerpartierna, utom nazisterna, fick vid de fyra valen följande röstetal: 11,9 miljoner, 9,8 miljoner, 4,4 miljoner, 5,2 miljoner. Sålunda förklarade sig nära 7 miljoner av högerpartiernas väljare, med "folklig" grundåskådning, under dessa fem år för Hitler. Den kurva som visar nazisternas frammarsch åskådliggöres bäst med följande siffror: 800.000, 6,4 miljoner, 13,7 miljoner, 17,3 miljoner. De 16 ½ miljoner röster, som nazisterna vann under de fem åren, torde ungefärligen fördela sig på följande sätt: 7 miljoner gamla högerväljare, 8 ½ miljoner nya

väljare, 1 miljon tidigare vänsterväljare. I realiteten torde det antal tidigare vänsterväljare, som gick över till Hitler, varit något större. I gengäld torde ett motsvarande antal nya väljare ha understött vänstern.

Vid det sista riksdagsval i Tyskland, som ännu var någorlunda fritt, den 5 mars 1933, fick nazisterna 17,3 miljoner röster, den övriga högern fick 5,2 miljoner (bayerska folkpartiet räknas här, som vid alla andra beräkningar, till högerpartierna). Marxisterna fick 12 miljoner och centrum och demokraterna 4,7 miljoner. Här skall vågas ett försök att fördela dessa tal på olika yrkesgrupper, i enlighet med de procenttal som ovan delgavs: 28 % självständiga jämte deras anhöriga, 32 % industriarbetare, 40 % övriga arbetstagare. Eftersom antalet industriarbetare i inskränkt bemärkelse endast uppgick till en knapp tredjedel av antalet väljare, så visar det sig att, trots de ogynnsamma tiderna, likväl nära nog hela den sysselsatta arbetarklassen, jämte ett stort antal arbetslösa, förblev sin gamla övertygelse trogna. Följande tabell, som endast är ett försök och som torde ha många stora fel i detaljerna, ger i det stora hela en riktig bild av situationen:

	Marxister	Högerpartier	Centrumdemokrater	Summa
Arbetare	10 milj.	1 milj.	2 milj.	13 milj.
Besittande	— milj.	10 milj.	1 milj.	11 milj.
Övr. arbetstagare	2 milj.	11,5 milj.	1,7 milj.	15,2 milj.
Summa	12 milj.	22,5 milj.	4,7 milj.	39,2 milj.

Särskilt de äldre sysselsatta arbetarna förblev sitt klassmedvetande trogna ännu under en tid, då den bruna terrorn behärskade hela Tyskland. Detsamma gäller de arbetslösas stora majoritet. Inte heller de kristliga arbetarna följde i större utsträckning nazisternas locktoner, men de anställdas, tjänstemännens och de yrkeslösas förkrossande majoritet drogs till nazisterna. Valresultaten från Berlin visar, att ovanstående uppgifter om väljarnas fördelning på olika klasser ungefärligen motsvarar verkligheten. I stadsdelen Wedding, industriarbetarnas och de arbetslösas högberg, fick marxisterna ännu den 5 mars 1933 147.000 röster och nazisterna endast 62.000. De tysknationella och tyska folkpartiet fick 16.000 röster. I Zehlendorf, där den besuttna borgarklassen dominerar, fick nazisterna 18.000, marxisterna 11.000 och de tysknationella och tyska folkpartiet tillsammans 12.000 röster. I Steglitz, en typisk stadsdel för anställda och tjänstemän, fick nazisterna 63.000, marxisterna 34.000, de tysknationella och tyska folkpartiet 31.000 röster. Detta visar, att också i mars 1933 industriarbetarnas stora majoritet stod bakom de marxistiska partierna, och att ju mindre arbetarbefolkning ett distrikt har, desto starkare är nazisterna och de tysknationella. Sina bästa valresultat uppnådde nazisterna i de valkretsar, där de anställda och tjänstemännen utgjorde majoriteten. Där det besittande borgerskapet bor, var ställningen gynnsammare för de tysknationella.

I dessa tider av fruktansvärd ekonomisk nöd och våldsamt uppskruvade politiska lidelser hos massorna utövade sålunda den marxistiska socialismen ingen dragningskraft. Varken S.P.D. eller K.P.D. hade något program för Tysklands återuppbyggande, som massorna kunde tro på, ty kommunisterna tycktes för majoriteten av tyska folket endast vara opålitliga frasmakare, och socialdemokraterna ansågs medskyldiga till det kapitalistiskt-republikanska systemets bestånd. Det är synnerligen hedersamt och berättigar till de bästa förhoppningar för framtiden, att de gamla arbetarbataljonerna förblev den röda fanan trogna. Men år 1933 kunde denna trohet inte ändra ödets gång. Alla de lager av de tyska arbetstagarna, vilkas klassmedvetande inte var så fast och prövat, ungdomar, förutvarande indifferent, anställda, lägre tjänstemän, hantverksgesäller och lantarbetare gick över till hakkorset.

Under de år då nazisterna var svaga och kapitalisterna kunde undvara dem, bekymrade sig de tyska arbetsgivarna inte om dem. Men när Hitler plötsligt stod i spetsen för 6 miljoner väljare,

upptogs på nytt de förbindelser mellan hakkorset och storkapitalet, som tidigare upprätthållits fram till år 1923. Storindustrimagnater och bankirer finansierade de bruna husens växande penningbehov. Denna del av det tyska storborgerskapet hälsade den nationalsocialistiska diktaturen och fann sig i att nazisterna i sig upptog alla det tyska borgerskapets partier. De socialistiska agitationsfraser, som man fick höra på folkmötena, bekymrade inte denna del av storborgerskapet. Det var ingenting annat än teater för de enfaldiga. Huvudsaken var att Hitler förintade marxismen och avvärjde bolsjevikfaran. En annan del av de tyska kapitalisterna och storgodsägarna var emellertid alltjämt betänksamma. Visserligen hade man stort förtroende för Hitler själv, men nazisterna uppviglade ju genom sin dagliga agitation folket till en sådan antikapitalistisk lidelse, att det syntes nödvändigt att skapa ett bålverk mot nazisternas vänster-radikala flygel. Som följd härav ville många inflytelserika tyska företagsledare och deras politiska vänner inte understödja nationalsocialisterna, utan försökte hålla den tysknationella rörelsen vid liv vid sidan av Hitler-partiet.

Sålunda bestod också efter år 1930 två former för den tyska fascismen: nazisterna själva, med sin egendomliga, historiskt betingade dubbelkaraktär, som på en gång lovade återuppbygga den tyska kapitalismen och skapa den tyska socialismen — och gentemot dem de gamla tysknationella, som med svårighet höll samman sitt en gång så ståtliga parti och dessutom sökte stödja det likaledes kraftigt decimerade Stahlhelm. Denna andra riktning ville inte veta av någon slags socialism, utan gick obetingat och otvetydigt in för den kapitalistiska privategendomen. Dessutom fanns det en tredje form av tysk fascism, som visserligen inte fick någon nämnvärd anslutning, vare sig bland folkmassorna eller de kapitalistiska överskikten, men som genom utnyttjande av gynnsamma omständigheter kunde utöva makten i Tyskland åren 1930-32. Det var de s. k. folkkonservativa eller Brüning-riktningen. Rikskansler Brüning kom visserligen från centrumpartiet, men hans politik hade ingenting gemensamt med centrumets traditioner. Principerna för sin regeringspolitik lånade han från en grupp förutvarande tysk-nationella politiker, som kallade sig folkkonservativa.

De folkkonservativa var obetingat motståndare till den republikanska demokratin. De ville ha en diktatorisk regering i kapitalets och de traditionella auktoriteternas intresse. Brüning regerade med hjälp av nödförordningar, som utfärdades av rikspresidenten och som riksdagen därefter måste godkänna. Brüning och de folkkonservativa försökte lägga krisens hela börda på arbetstagarna och de arbetslösa, med hjälp av s. k. besparingsåtgärder, som emellertid aldrig träffade storkapitalisterna och storgodsägarna. Varje motstånd mot diktaturregimen skulle slås ned med hjälp av militär och polis. Emellertid skilde sig de folkkonservativa från nazisterna och de tysknationella såtillvida som de ville undvika en dramatisk nygestaltning av Tyskland och i möjligaste mån önskade behålla de gamla formerna. Kanske kunde också arbetarnas nu existerande fackföreningar infogas i det nya diktatoriska statssystemet, sedan man förödmjukat dem tillräckligt. Som redan ovan nämnts, hade en ledande grupp av kristliga fackföreningsmän redan förut fjärrat sig från demokratin och närmast sig fascistiska teorier. Med stöd av dessa män tvang Brüning centrum och de kristliga fackföreningarna till lydnad. Likaledes tvingade kanslern, genom en ren utpressningstaktik, socialdemokratin att rösta på hans nödförordningar. Han hotade den med en nazistregering, som måste komma, om man inte understödde honom såsom det mindre onda.

Nazisterna och de tysknationella var visserligen i grund och botten anhängare av Brünings nationalism och hans näringspolitik, men de var motståndare till den så småningom skeende och formellt skonsamma uppsugningen av centrum och socialdemokratin. De fordrade den ”folkliga” statens omedelbara och demonstrativa upprättande och marxismens och de katolska partiernas fullständiga förintande. Sålunda kunde Brüning inte genomföra den kompromiss med nazisterna, som han i så hög grad eftertraktade. Hitler fick den oändligt värdefulla gåvan att ännu i två år

spela opposition. Brünings besparingsförordningar försatte det tyska näringslivet i ett ännu sämre läge, än det redan var. Antalet arbetslösa och antalet ruinerade småborgare växte från månad till månad. Brünings fruktansvärda politik kunde, tack vare socialdemokraternas och centrumets stöd, utge sig för att vara den tyska republikens. De sista resterna av den sympati, som Weimar-republiken ännu ägde bland massorna, gick förlorad under de två Brüning-åren. Nazisterna talade ur de förtvivlade massornas hjärtan, då de under åren 1930-32 skoningslöst kritiserade Brünings metoder. Samtidigt ställde sig storkapitalisterna och storgodsägarna avvisande mot Brünings taktik. Då det visade sig, att kanslern inte hade några nämnvärda befolkningsskikt bakom sig, lät rikspresidenten honom avgå. Med honom avslutades folkkonservatismens föga ärofulla och för den tyska arbetarklassen så ödesdigra episod. Efter ett kort mellanspel med Papens och Schleichers regeringar övertog de båda kvarvarande fraktionerna av den tyska fascismen gemensamt makten: Hitler blev rikskansler och upptog Stahlhelms och de tysknationellas ledare i sin regering.

Nazisternas väldiga frammarsch från år 1929 förde också med sig en ny glansperiod för SA. De gamla frikårsledarna, officerare utan anställning och akademiker med lust för inbördeskrig, som stod i spetsen för stormavdelningarna, fick ta emot en tillströmning av hundratusentals människor. Det var framför allt arbetslösa av alla kategorier, som gick in i SA. Eftersom just de egendomslösa och desperata gick in i stormavdelningarna, var det proletära elementet mycket starkare i SA än bland Hitlers politiska väljare. SA började under Brünings regeringstid ett pogromartat småkrig mot marxisterna efter Mussolinis föredöme. Regeringen Brüning hade, åtminstone ytligt sett, många likheter med Italiens sista "liberala" regeringar. Också den svävade politiskt i luften och hade inget verkligt stöd hos folket. Också den lovade alla parter objektiv rättvisa, men kunde inte förhindra att polisen och rättsväsendet i regel hjälpte fascisterna mot arbetarna. Brüning själv och de övriga regerande folkkonservativa skulle aldrig på eget initiativ ha anbefallt en pogrom mot socialisterna, men de tyska kapitalisterna och de flesta intellektuella gladda sig, när SA så energiskt gick fram mot de "marxistiska folkförrädarna", och denna stämning grep polisen, rättsväsendet och övriga statsorgan. I den mån socialdemokratiska ministrar ännu satt kvar på sina poster i tyska delstater, var deras inflytande förlamat genom den situation, i vilken riket befann sig. Arbetarna försvarade sig mot SA så gott det gick, och de skulle utan tvivel ha segrat ännu år 1933, om polisen verkligen hållit sig neutral. Men i själva verket hade arbetarna, då de med våld kämpade mot SA, i regel den tungt beväpnade och för inbördeskriget särskilt drillade statspolisen mot sig. Dessutom visste man, att bakom SA och skyddspolisen stod riksvärnet som kapitalismens sista och starkaste reserv. Medvetandet om detta förlamade från början arbetarklassens motståndskraft och förde till det föga ärofulla, men under de givna omständigheterna fullt begripliga slutet år 1933.

SA förövade de värsta våldsdåd mot de organiserade arbetarna. De förkroppsligade den egentliga bruna terrorn mot marxister och judar. Men på samma gång var de det mest proletära elementet inom naziströrelsen. Här möttes de förbittrade och demoraliserade arbetslösa, som fått marxismen på hjärnan och de gamla yrkesrevolutionärerna från frikårerna. SA förde visserligen 1929-30 den tyska kapitalismens strid, men de var inte något pålitligt redskap för kapitalismen. De utgjorde också en ständig fara för Hitler, så snart han öppet bekände sig till kapitalismen och ville gå arbetsgivarnas och storgodsägarnas ärenden. Visserligen stormade partiet enigt och slutet fram, så länge den nationella revolutionen ännu inte var avslutad och det gällde att göra upp räkningen med "systemet", men senare kom svårigheterna.

Kan man beteckna nationalsocialisterna som ett småborgerligt parti? Det är sant, att den tyska medelklassen år 1933 nästan i samlad trupp bekände sig till Hitler, men varje borgerligt parti måste för att kunna bli en massrörelse vinna medelklassen för sig. Det är inte nog med att

bönderna och hantverkarna, de anställda och de små räntetagarna i allmänhet röstar på Hitler, för att nazismen skall bli en småborgerlig rörelse. Partiet skulle dessutom i första rummet ha företrätt småborgerskapets intressen gentemot andra klasser. Nazisterna gav före sitt övertagande av makten vittgående löften till småborgarna, liksom de lovade varje samhällsklass allt vad denna gärna ville uppnå. Ett verkligt medelklassparti hade dock, i synnerhet efter en revolution, varit tvunget att stänga varuhusen och de kooperativa butikerna. Intetdera skedde. Ett verkligt bondeparti hade måst försöka skaffa ny jord åt den fattiga lantbefolkningen genom att stycka storgodsen. Inte heller detta kom till stånd. Ett de små pensionstagarnas och små spararnas parti måste ta upp deflationsfrågan till ny behandling. Inte heller det har Hitler tänkt sig. Slutligen visar den nationalsocialistiska arbetslagstiftningen ingen tendens att gynna den anställde mer än arbetaren.

Under den tyska republikens tid spelade en hel rad äkta småborgerliga rörelser en politisk roll: medelklassens näringsparti, deflationspartiet, de olika bondeförbunden o. s. v. Man behöver bara jämföra dessa verkliga småborgarpartiers praxis med nazisternas för att genast se skillnaden. Det är i allmänhet inte småborgarens vana att uppträda självständigt på den politiska arenan, i öppen motsättning såväl till kapitalismen som till proletariatet. Småborgaren sluter sig mycket hellre till en av dessa stora sociala krafter, eller svänger allt efter omständigheterna mellan båda. Om småborgarna verkligen rycker upp sig till den grad att de självständigt uppträder i politiken, så drar de alla sina små yrkesbekymmer med sig på slagfältet och ställer upp otaliga fordringar av speciell natur. Nazisternas taktik och verksamhet var en helt annan. De betecknade sig aldrig själva som medelklassparti, ehuru de lade mycket stor vikt vid att vinna bönderna och smickrade dessa med att kalla dem för de egentliga representanterna för blodet och jorden. Lika ivrigt kurtiserade nazisterna alltid arbetarna och ungdomen. De betecknar gärna arbetarna, bönderna och akademikerna som grundpelarna för sin makt över massorna. Vidare hör den ”produktiva skapande” tyske fabrikanten och företagaren över huvud till Tredje rikets ekonomiskt uppbyggande krafter.

Nazistpropagandans ledande ide är den nationella förnyelsen, återställandet av rikets härlighet från tiden före 1914. Socialt sett var storbourgeoisin fram till 1914 den nationella maktens bärare. På rikets härlighet är det firman Krupp som gör förtjänster och inte någon bagarmästare. Även i dag står likaledes Krupp och hans meningsfränder och klasskamrater bakom Hitler. Den ”folkliga” rörelsen har sitt ursprung i den borgerliga nationalismen. Den måste visserligen, för att kunna erövra det industriella Tyskland, också vinna stora massor av arbetstagare för sig. Förbindelsen mellan kapitalet och arbetet utgjordes av officerarna och akademikerna. Småborgarna gick med, men de bestämde varken rörelsens karaktär eller dess öde. Mussolinis fascism är i vissa avseenden ett parti för en kapitalism, som ännu har förmåga att utvecklas. Därför kunde de italienska fascisterna otvetydigt bekänna sig till privategendomen. Mussolinis radikala program från år 1919 var endast en episod, utan följer för rörelsens vidare öden. Nazismen däremot är ett parti för en döende kapitalism, och nazisterna måste därför dölja sin rörelsens kapitalistiska karaktär för att kunna slå igenom i det proletära Tyskland. Sålunda var Hitlers diktatur redan från början behäftad med en olöslig inre motsägelse, som inte existerade för Mussolini.

Tillbakagång och upplösning

Italien och Tyskland ger de båda klassiska exemplen på den moderna fascismens roll. Likartade företeelser i andra länder skall här endast karakteriseras i största korthet. I Ungern bröt aristokratins och dess storborgerliga vänners herravälde samman vid världskrigets slut. Därpå följde en demokratisk republik, sedan rådsrepubliken och slutligen, efter 1919,

kontrarevolutionen och den vita terrorn. Efter rådsrepublikens fall begick i första rummet ”det vaknande Ungerns” stöttrupper, ledda av officerare utan anställning, akademiker och andra kontrarevolutionens soldenärer, fruktansvärda våldsdåd mot marxister, judar och andra misshagliga personer. Efter detta kaos upprättade den legala oligarkin åter sitt välde i förkrigstidens stil i det förminskade Ungern, och det ”vaknande Ungern” försvann från skådeplatsen utan att göra något väsen av sig.

Tysk-Österrike erbjöd egentligen, med sin övervägande agrara och småborgerliga befolkning, endast en torftig jordmån för en socialistisk massrörelse. De österrikiska socialdemokraterna lyckades likväl, med hjälp av en lika målmedveten som realistisk taktik, samla nästan alla arbetstagare och en stor del av medelklassen omkring sig. Vid parlamentsvalen närmade sig den österrikiska socialdemokratin majoriteten av folket. Statsmakten låg i händerna på den del av bourgeoisin, som hade svart-gula traditioner och som stödde sig på agrarerna och resterna av den gamla habsburgska feodalismen. Det österrikiska regeringspartiet fullföljde förkrigstidens kristligt-sociala traditioner. Intelligensen och andra kapitalistiska grupper, efterföljarna till förkrigstidens alltyskar och tysknationella, eftersträvade däremot anslutning till Tyskland för att där kunna bedriva sin ekonomiska verksamhet inom en vidare ram. Den ekonomiska krisen och förebilden av de tyska händelserna skapade år 1930 en revolutionär situation i Österrike. Det svart-gula regeringspartiet gick så småningom över till diktatur och skapade i ”hemvärnen” sina värnförband. Nazisterna övertog arvet från de tysknationella, tillämpade sina rikstyska terrormetoder på Österrike och förkunnade för folkmassorna, som blivit desperata till följd av den ekonomiska nöden, att endast en anslutning till Hitler kunde rädda dem.

I Österrike förelåg det faktiskt under de sista åren en allvarlig motsättning mellan den kapitalistiskt-fascistiska reaktionens två fraktioner; en motsättning, som är lätt att förklara med utgångspunkt från Österrikes historia. Den regerande riktningen vill försvara landets självständighet, och den oppositionella vill förena Österrike med Tyskland. På det viset uppstod under de sista åren också i Österrike en situation, vid vilken ett fascistiskt parti, även här nazisterna, kunde uppträda oppositionellt mot en kapitalistisk diktaturregering. Det blev möjligt för nazisterna att föra en ohämmad radikal propaganda bland krisens offer. Regeringen utnyttjade emellertid naziströrelsens existens för att sätta Österrikes författning ur spelet. Dollfuss trodde sig kunna hålla arbetarklassen nere och beröva den dess rättigheter genom att ständigt hota med nazisterna, d. v. s. genom att i Wien tillämpa Brünings metoder. Men den österrikiska socialdemokratin kapitulerade inte, utan inledde utan hänsyn till nazisternas existens en öppen kamp mot regeringens författningsbrott. De österrikiska arbetarna var visserligen för tillfället underlägsna den bättre beväpnade österrikiska statsmakten, men moraliskt är den österrikiska socialismen inte besegrad. Klassfronterna är där fullkomligt klara, och ingen nazistisk demagogi kan åter suddas ut dem. Socialdemokratin är och förblir den enda företrädaren för de undertryckta massorna.

Fascismen är ett imperialismens barn. Den har skapat den nödvändiga massbasen för stor-kapitalets planer. Men då fascismen skall tjäna den nationella storheten, måste det också finnas något som är verkligt ”stort”. Följaktligen har fascismen endast i stora länder ett verkligt existensberättigande. Det ovan sagda har därför relaterat sig till de europeiska stormakterna eller till länder som Tysk-Österrike och Ungern, som historiskt framgått ur stormakter och ännu behärskas av sitt förflutnas sociala traditioner. Det har emellertid också gjorts besynnerliga försök att med konstlade medel skapa en fascism hos små länder och folk, där den inte kan finna sitt rätta objekt, kampen för den ”nationella storheten”. Ett typiskt exempel på en sådan konstlad fascism är den ”nationella frontrörelsen” i Schweiz.

Schweiz har i förhållande till sitt lilla territorium ett utomordentligt rikt borgerskap, med ett däremot svarande starkt hat till socialismen. Vidare finns där en talrik, väl situerad och självmedveten intelligens. Under intryck av de tyska händelserna utvecklades i Schweiz frontiströrelsen, som i första hand uppbars av den akademiska ungdomen och understöddes av storkapitalet och pensionerade officerare. Man gjorde krampaktiga försök att utstaka "nationella" mål för schweizarna, fastän Schweiz inte har ett enda nationellt problem att lösa och ingen hotar landet eller vill erövra någon del av det, bortsett från vissa extrema tyska fascister, som drömmer om Schweiz' uppgående i Hitlers stat. Schweiz deltog inte i världskriget och utsattes inte efter kriget för någon revolution. Den ekonomiska krisen drabbade landet endast i ringa mån. Där finns inga utarmade folkmassor. Schweiz har en urgammal, i folket rotad demokratisk tradition. Här saknas följaktligen alla objektiva förutsättningar för en fascistisk massrörelse. Men det har ändå gjorts försök att med hjälp av den "nationella fronten" sätta skräck i arbetarna och få dem att foga sig efter storkapitalets önsningar. Det schweiziska proletariatet har emellertid inte låtit sig förvillas genom denna manöver och har med kraft försvarat sina positioner.

I *Bulgarien* finner man en annan typ av konstlad fascism. Sedan detta land genomkämpat balkankriget och världskriget och efter oerhörda offer sett sina förhoppningar gå om intet, var därmed också de härskande grupperna satta ur spelet. En radikal demokrati, uppbyggt av bondepartiet, trädde i stället för borgarnas, ämbetsmännens och militärernas regering. Industrierbetarna i landet är för få till antalet för att kunna behärska det. Bondepartiet hade emellertid inte tillräcklig energi för att verkligen rensa landet från det gamla systemets kvarlevor. Officerarna från världskriget, som nu hade blivit överflödiga, bildade en fascistisk sammanväjning och skaffade sig de därför erforderliga banditledningarna och yrkesrevolutionärerna från Makedonien. Bonderegeringen störtades, och officerarna, de intellektuella och de makedoniska banditledningarna bildade terrorgrupper, som med fruktansvärd grymhet mördade och plundrade bland Bulgariens bönder och marxister. Jämför man antalet offer med landets folkmängd, så torde regeringen Zankoff ha varit den blodigaste av alla Europas fascistiska regeringar. Efter några år måste terrorregeringen ge vika inför folkets hat, men den återupprättade demokratin bröt samma år än en gång samman.

Bulgariens borgerskap och intelligens skulle aldrig ha varit i stånd att av egen kraft hålla folkmassorna nere. Men båda tar hjälp av officerarna från världskriget, som finner en slags livsuppgift i den vita terrorn och som pryder fascismen med det nationella krigets gloria. Militärdiktaturerna i *Jugoslavien* och *Polen* skiljer sig i många avseenden från Bulgariens regeringsystem. Det är typiskt att de fascistiska maktägarna i alla dessa osteuropeiska länder går lika brutalt fram mot de demokratiska bonderörelserna som mot socialisterna. Det småborgerskap, som är politiskt organiserat i bondepartierna, är sålunda offer för den militära fascismen i lika hög grad som det socialistiska proletariatet. I Polen uppträdde nyligen ett fascistiskt parti, som väsentligen utgick från universiteten och som ägnar sig åt vilda judeförföljelser, och samtidigt bildar oppositionen mot den rådande militärdiktaturen.

I *Rumänien* opererar också mot bakgrunden av klasskampen mellan borgare och proletariat, adel och småbönder, flera fascistiska grupper, som lever ut sig i judehets och terrordåd och som bekämpar landets regering.

Under 1800-talet var intelligensen inom Europas småstater den nationella demokratins förkämpe. Nationalkänslan drev den till att träda i de fattiga folkmassornas tjänst och kämpa sida vid sida med arbetarna och bönderna. I vår tid har stormakternas föredöme, med sitt finanskapital och sin antidemokratiska nationalism, verkat smittande på de små nationernas akademiker. De vill nu också leka fascism, de överträffar varandra i nationell självförhävelse och inbilsk rasfanatism,

och då de inte får tillfälle att visa utlandet den pansrade näven, förtrampar de helst de fattigaste folkmassorna i det egna landet.

Det mest löjeväckande exemplet på en imiterad fascism ger det folk, som i våra dagar självt i de flesta länder är offer för fascistiskt förtryck, nämligen det *judiska*. Den i och för sig helt och hållet berättigade, nationella judiska rörelsen tog i de s. k. "revisionistiska zionisternas" parti en extrem utveckling. Det uppstod judiska, nationalistiska stöttrupper, vilka t. ex. i Polen angrep andra judiska grupper. I Berlin försökte revisionisterna under Hitlerregimen spränga judiska möten, varvid de gav sina motståndare öknamnet "marxister"! I Palestina understöder revisionisterna arbetsgivarna i deras kamp mot fackföreningarna. Objektivt har den judiska fascismen naturligtvis mycket liten betydelse, men den är mycket intressant som symtom på den fascistiska världssjukdom, som bryter ut på de mest oväntade ställen.

Studiet av fascismen torde i första hand böra inskränka sig till de länder, där den förefinnes som verklig massrörelse. Det är ingen anledning att ge sig in på spekulationer över fascismens framtidsutsikter. Sålunda är det tills vidare omöjligt att bedöma det av *Mosley* ledda *engelska* fascistpartiets verkliga styrka, eftersom detta parti aldrig har deltagit i några politiska val och ännu inte har försökt göra några allvarliga angrepp mot arbetarrörelsen. I *Förenta Staterna* har vissa kapitalistgrupper inte ryggat tillbaka för att gå våldsamt fram mot arbetarrörelsen. Gangsters och Ku-Klux-Klan skulle lätt låta värva sig för stöttrupperna. Likväl kan man just nu inte säga, huruvida en antidemokratisk-terroristisk massrörelse kan väntas uppstå i Amerika inom en överskådlig framtid. Lika osäker är *Frankrikes* politiska framtid, ehuru det är uppenbart, att den nationella högern där under vissa omständigheter kan komma att tillgripa utomparlamentariska metoder. Därvid kommer den framför allt att stödja sig på krigsdeltagarna och liknande förbund.

De fascistiska massrörelser, som har haft framgång, har alltid utvecklats i samband med revolutionära kriser. De aktioner, som de äkta ryska männen förbund satte i gång i slutet av år 1905, kom som en följd av den ryska revolutionen samma år. Den tyska, den österrikiska och den ungerska fascismen härleder sig från revolutionerna 1918. Därtill kom också den förnyade revolutionära tillspetsningen av läget i Tyskland och Österrike år 1929 i samband med den i dessa länder särskilt svårartade världskrisen. Även Italien befann sig 1919-1920 i en utpräglat revolutionär situation. Balkan-länderna befinner sig sedan världskrigets slut i ett permanent tillstånd av revolutionär jäsning. Det moderna Polen är en revolutionär produkt av tsarismens och centralmakternas sammanbrott, och Polen har ännu inte uppnått någon verklig politisk stabilitet. Fascismen är dock inte det medel, varmed kapitalismen och feodalismen hittills brukat bekämpa en stigande revolutionär våg. Den 9 november fanns det inga hakkorsmän i Tyskland. När habsburgarna störtades i Österrike-Ungern, fanns det inga hemvärnsmän i Wien och inga "vaknande magyarer" i Budapest. Mussolini aktade sig också för att åren 1919-1920 gå mot den röda flodvågen. Han skrev tidningsartiklar för arbetarna ännu efter det dessa besatt fabrikerna. Fascismen har hittills utvecklats endast då en revolution stagnerat, inte varit i stånd att nå sina mål eller befunnit sig på reträtt.

I Ryssland satte de svarta hundradenas pogromer in först sedan det visade sig att den första revolutionsvågen inte förmådde skölja bort tsarismen. I Tyskland kom Kapp-kuppen 1920, sedan revolutionens kraft för länge sedan brutits. Mussolini började sin stora offensiv år 1921, när det italienska proletariatets svaghet och oenighet låg i öppen dag. Nazisterna bredde ut sig över hela Tyskland, så snart det blev uppenbart, att de tyska arbetarna inte förmådde sätta sig till motvärn mot Brüning's terrorismetoder. I Ungern satte den fascistiska terrorn in omedelbart efter rådsrepub-

likens sammanbrott. På Balkan och i Polen började fascistiska rörelser först långt efter omvälvningen 1918-19, och alltid först sedan demokratin och socialismen hade blottat sin svaghet.

Den fascistiska terror- och stöttruppstaktiken förutsätter, som redan ovan framhållits, en långt gående upplösning av den normala statsordningen, vilken just är förbunden med revolutionära situationer. Å andra sidan bevisar uppkomsten av en brutal kontrarevolutionär massrörelse en viss svaghet hos revolutionen. Fascismen angriper inte revolutionen, när denna segerrikt stormar framåt, utan först då klasskampens rörliga krigföring förvandlats till ställningskrig. Det typiska fascistiska småkriget förhåller sig till det stora revolutionära upproret på samma sätt som de dagliga skyttegravsaktionerna till det öppna fältslaget. De undertryckta massorna, socialisterna och demokraterna, borde härav dra den lärdomen att det framför allt är farligt att bara göra revolution till hälften. När de undertryckta massorna blir tvingade att använda revolutionens vapen, så måste de också beslutsamt fortsätta till målet. På det viset förebygger de bäst den fascistiska faran.

Den hänsynslösa energi, med vilken bolsjevikerna genomförde den ryska revolutionen, eller t. ex. Kemal Pascha och hans parti den turkiska revolutionen, har hittills rest oövervinneliga bålverk mot fascismen i dessa båda länder. Då är att märka, att det teoretiskt borde vara mycket lättare att sätta de obildade och vidskepliga folkmassorna i Ryssland och Turkiet i rörelse, t. ex. för försvaret av den hävdvunna "moralen och religionen", än de upplysta tyskarna och norditalienarna. Utvecklingen i Tjeckoslovakien efter år 1918 visar, att också en borgerligt-demokratisk revolution kan bevara sina positioner, om dess tongivande partier och ledare slutför sitt arbete och förstår att skaffa sig nödvändig auktoritet.

Den ryska revolutionen år 1917, som förintade de svarta hundradena på samma gång som tsaren, är ett exempel på arbetarklassens fullständiga seger över en fascistisk massrörelse. De ryska revolutionärerna bjöd visserligen alltid pogromhjältarna och deras våldsdåd så stort fysiskt motstånd som behövdes, men de isolerade inte sin kamp mot de svarta hundradena och betraktade aldrig denna kamp som sin huvuduppgift. Det var alldeles självklart, att pogromhjältarna representerade en del av tsarismens makt. När tsaren, och med honom den ryska feodalismen och storkapitalet, var starkare än arbetarna, släppte han lös pogrombanden. Men när revolutionärerna blivit starkare än tsaren, så var också de svarta hundradena ur leken. De ryska revolutionspartierna spekulerade aldrig över huruvida möjligtvis insiktsfulla delar av bourgeoisin eller moderata tsaristiska ministrar skulle kunna skydda dem för pogromer.

Den österrikiska socialdemokratins taktik år 1934 var i det stora hela densamma. Den ledde visserligen inte till seger, men dock till den österrikiska arbetarrörelsens moraliska räddning. Också nu kunde så kallade realpolitiker ha rekommenderat, att man skulle ge Dollfuss fria händer och åtminstone tills vidare tolerera hemvärnens övergrepp för att inte nazisterna skulle komma till makten. De österrikiska arbetarna kämpade däremot mot Dollfuss som om nazisterna inte existerat, om man vill uttrycka sig fullt koncist. Detta var emellertid den rätta taktiken. Den har på nytt visat Österrikes massor, att socialdemokratin är proletarietets verkliga förkämpe. På det viset har den indirekt skadat nazisterna mer än någon annan skenbart klokare metod.

Å andra sidan var det obetingat ett fel hos de italienska socialisterna, att de ständigt under åren 1921 och 1922 inför de liberala ministrarna bedyrade sin vilja till legalitet och anropade "rättsstatens" hjälp mot fascismen. Lika felaktigt var det, då den tyska socialdemokratin trodde sig kunna förhindra nazisternas övertagande av makten genom att tolerera Brüning. När en terroristisk-fascistisk massrörelse en gång utvecklats i ett land, är det rena självmordet för den socialistiska arbetarrörelsen att göra någon som helst skillnad mellan denna fascism och den officiella statsmakten. Antingen kan arbetarklassen hålla sina fiender stängna eller också kan den

det inte, men när utvecklingen väl fortskridit därefter, kan den inte vänta sig mildhet av en del av sina fiender genom en undfallande hållning. Därför är teorin om fascismen som en ”småborgarrörelse” direkt farlig, emedan den kan inbilla arbetarledarna, att fascismen och den för tillfället regerande borgerliga fraktionen är principiellt skilda krafter.

Om stöttrupperfascismen bara kan ordna det så, står den under den kritiska övergångstiden utanför regeringen för att bättre kunna bedra massorna. Om socialisterna då söker skydd av den bestående staten, förstärker de bara de villrådiga, utarmade massornas misstanke, att de socialistiska och demokratiska ledarna är en del av det hatade gamla systemet, medan endast fascisterna ärligt bekämpar det. Går socialisterna däremot med all kraft till angrepp mot den härskande kapitalismen, så binder de därmed de villrådiga vid sig, även småborgarna, och tvingar fascismen att avstå från sina tvetydiga slagord.

Här må anföras ett exempel på ett riktigt förhållande från arbetarklassens sida i kampen mot fascismen, även det från Schweiz. Storkapitalet hoppades kunna påtvinga arbetarna en lönesänkning genom att hota med fascismen. Till att börja med skulle de statsanställda arbetarnas löner sänkas. Alla borgerliga partier fordrade lönesänkning med det vanliga talet om krisen, nödvändigheten av sparsamhet o. s. v. Socialdemokraterna gjorde emellertid inte den ringaste eftergift, och de lyckades vid den enligt den schweiziska författningen nödvändiga folkomröstningen bringa förbundsrådets lagförslag på fall. Socialdemokratin ledde i denna kamp hela arbetstagarlassen och mobiliserade förvånande stora reserver även i rent agrara distrikt. Fascisterna hade därigenom isolerats och måste, delvis av demagogiska skäl, förklara sig vara mot lönesänkningen och sålunda göra sitt eget nederlag ännu svårare. Ty varje insiktsfull människa såg i denna folkomröstning en kraftmätning mellan å ena sidan demokratin och socialismen och å andra sidan dess kapitalistiska och fascistiska motståndare.

Fascisterna samlar sina massrörelser med de mest fantastiska utfästelser och de mest lockande framtidsbilder. Hur länge förblir massorna trogna fascismen? Italien och Tyskland tycks ge fullständigt skilda svar på denna fråga. Mussolinis parti är åtminstone ytligt sett intakt, under det Hitlers parti redan under Tredje rikets andra år har blivit fullständigt upplöst, vilket det fruktansvärda mordandet den 30 juni bevisar. Skillnaden ligger i att de lovade sina folk helt olika saker. Vad Mussolini lovade göra kunde han åtminstone delvis genomföra, men vad Hitler lovade kunde han omöjligt uppfylla. Mussolini bebådade ett nytt kapitalistiskt uppsving för Italien, och eftersom kapitalismen i Italien ännu hade en viss uppgift att fylla, blev det möjligt för fascisterna att nå positiva framgångar. Bakslaget kommer först att inträda i Italien, när den ekonomiska expansionens gränser har nåtts. Ännu under världskrisen har den italienska fascismen, om också under stora svårigheter, fortsatt sin ekonomiska aktivitet. Man lyckades till exempel med en vidareutveckling av den italienska flygtekniken (Balbos eskaderflygning till Amerika o. s. v.), eller med torrläggningen av stora sumpmarker, eller med byggandet av nya städer. Men dessa möjligheter kommer snart att vara uttömda, och då kommer frågan att gälla på vems bekostnad Italiens vidare utveckling skall ske: om kapitalisterna skall pressa ut ökad profit ur massorna, även om produktiviteten upphör att stiga eller går tillbaka, eller om stadens och landsbygdens arbetare med förenade krafter skall förhindra detta. Under de sista åren har man inom de fascistiska korporationerna sett vissa förebud till kommande stora klasstrider, då arbetarnas krav stött på arbetsgivarnas motstånd, och Mussolini på alla sätt försökt bringa konflikten ur världen.

Hitler började sitt Tredje Rike med två löften, som för det första motsade varandra och som han för det andra omöjligt kunde hålla. Han lovade kapitalisterna en ny storhetstid för riket, ungefärligen en återgång till 1913. Men den tyska kapitalismen hade redan före Hitler uttömt sina sista tekniska och produktiva möjligheter, och dess utvecklingsmöjligheter är hopplöst hämmade

genom den internationella konkurrensen. Hitler kunde inte göra något åt den saken, och hans utmanande utrikespolitik måste ytterligare försämra det tyska kapitalistiska näringslivets läge. Å andra sidan lovade Hitler folkets breda massor en tysk socialism, men han blev aldrig i stånd att göra något för socialismen i Tyskland. Ty även om han velat det, skulle hans storkapitalistiska uppdragsgivare inte tillåtit det.

För att SA skulle ledas åt annat håll, fick de till en början fria händer till terror och mord, och sedan offrades judarna. Rasvanvettet blev överallt officiellt sanktionerat för att tillfredsställa SA-männens instinkter och samtidigt hålla de judiska konkurrenterna från livet för de ariska akademikerna och affärsmännen. Men i längden var det inte nog med dessa eftergifter. Antingen måste man ge SA ännu större spelrum och därmed ytterligare irritera det tyska näringslivet, eller också måste man med ett kraftigt slag slå ner SA. Då fick Hitler och kapitalisterna lugn, men naziströrelsen i gammal bemärkelse var död.

Det gamla nazistpartiet, som före det stora blodbadet behärskades av SA, var en förvriden karikatyr av en proletär revolutionsrörelse, men det liknade dock originalet på samma sätt som en dålig karikatyr alltid i vissa detaljer överensstämmer med sin urbild. Många detaljer visade en, om också vilseledd, känsla för proletär jämlikhet: då man ville förbjuda det i Tyskland sakrosankta tilltalet "Nådig frun" eller tog bort från portarna anslagen med inskriptionen "Endast för herrskap", då man försäkrade att det i Tredje riket endast skulle finnas en arbetets adel, och då man häktade en adlig f. d. ryttmästare, emedan han protesterat mot en sådan missaktning av hans stamträd. Eller då arbetarpojarna i Hitlerjugend inte längre ville tåla, att de högre skolornas elever gick omkring i sina brokiga mössor och kårstudenterna med alla sin feodala härlighets attribut. Hit hör också det omfattande, grundligt genomförda första-maj-firandet, den outtröttliga insamlingsverksamheten för de arbetslösa och nödlidande, försöken att återföra så många arbetslösa som möjligt till produktionen, även om inte deras arbetslön blev mycket högre än deras gamla arbetslöshetsunderstöd. Det är tragiskt, att den tyska republiken och dess ledande partier aldrig visade tillräckligt säker instinkt för dessa skenbart så små saker. Men samtidigt kunde Thyssen och Schacht oinskränkt härska över det tyska näringslivet, och medan man prisade "arbetets adel", utfärdade Hitler Tredje rikets arbetsrätt, med autokratiska privilegier för arbetsgivaren och fullständig rättslöshet för arbetaren.

Yrkesrevolutionärerna i SA:s ledning ville obetingat föra rörelsen vidare för att hålla manskapet i god stämning och öka sin egen maktfullkomlighet. Å andra sidan fordrade storkapitalisterna, storgodsägarna, den gamla armens officerare, de religiösa samfunden och den högre byråkratin, att det äntligen skulle bli slut på revolutionsspektaklet. Mussolini hade också ofta svårigheter med de äventyrliga elementen i sina stöttrupper, men han lyckades lätt och ledigt förvandla terrorförbunden till en legal statlig hjälppolis. Den aristokratiska ungerska regeringen kunde också utan katastrofer göra upp räkningen med sina terrorgrupper. Detsamma gällde regeringen Zankoff i Bulgarien. Man kan inte heller föreställa sig, att Dollfuss skulle kunnat komma i ett sådant läge, att han skulle behövt bringa sina hemvärnsledare om livet. Då är att märka, att de vita terroristerna i exempelvis Ungern och Bulgarien ifråga om personlig råhet och ohämmade lidelser var SA-männen fullt jämbördiga. Skillnaden består i att de fascistiska ministrarna och deras stöttrupper utanför Tyskland i stort sett hörde till samma klass. Officerarna, akademikerna och äventyrarna i terrorförbunden kunde politiskt endast tjäna en klass, nämligen borgardömet, respektive feodalismen. I Tyskland däremot, med dess oerhörda löntagarebefolkning, hade stöttrupperledarna att välja mellan två motsatta klasser. De ledande männen i SA hade visserligen ingen ärlig och klar socialistisk plan, men så snart de började försvara sin egen auktoritet mot ministrarna och de officiella partiledarna, blev de representanter för den proletära flygeln.

Klyftan inom den tyska fascismen vidgades allt mer och kunde inte längre överbyggas med hjälp av tal och slagord.

Nu måste det uppriktigt erkännas, att det illegala socialistiska och kommunistiska arbetet i Tyskland i intet avseende var orsaken till denna oerhörda upplösning av fascismen. Det illegala arbetet har också bidragit till att klarare och skarpare utmejsla klassmotsättningarna i Tyskland, men i första hand var det de naturliga inre motsägelserna inom naziströrelsen, som föranledde explosionen. Hitler kunde visserligen år 1933, då han stod på höjden av sin makt, genomdriva det konkurrerande tysknationella partiets upplösning. De tyska storkapitalister och storgodsägare, som hittills hållit fast vid det tysknationella särpartiet, måste nu också ansluta sig till naziströrelsen, men därmed sänktes ingalunda det tyska storkapitalets klassmässiga anspråk. Hitler måste först nu bevisa, att han som den tyska kapitalismens ende skyddsherre rätt förstod sina förpliktelser. Omedelbart efter det tysknationella partiets upplösning följde storkapitalisten Schmitts utnämning till riksekonominister. Aeran Schmitt karakteriseras fullt uttömmande av nazisternas ryktbara arbetslagstiftning. Ända från årets början var det tydligt att den avgörande kampen för eller mot SA höll på att mogna ut. Den 30 juni högg Hitler bokstavligen huvudet av SA genom att mörda dess ledare med hjälp av den gamla maktapparaten, riksvärnet och statspolisen. Vad man nu skall göra med de stympade SA är ännu inte klart. Enligt de sista föreliggande underrättelserna skall SA i framtiden bli ett slags partiskola för nazisterna.

Utvecklingen i Tyskland visar, att en fascistisk massrörelse blir möjlig endast om den kan vinna löntagarnas breda skikt. Denna propaganda bland löntagarna tvingar fascismen till de värsta tvetydigheter och till allt starkare inre motsägelser. Eftersom partiet inte samtidigt kan tjäna arbetsgivare och arbetstagare, så bär det, ju större det blir, i allt högre grad fröet till sin upplösning inom sig. Det beror på arbetarpartierna själva, om de genom en riktig politik i rätt tid kan framkalla denna upplösning. I Tyskland måste fascismen först överta makten, innan dess inre motsägelser blev uppenbara.

Det är mycket möjligt, att Hitler och hans ”rensade” parti ännu en tid framåt kommer att regera i Tyskland. Att ange tidpunkten för sammanbrottet är nu ännu svårare än förr. I början tycktes det vara tydligt, att den inre motsägelsen inom naziströrelsen skulle leda till en snar katastrof, men nu är motsägelsen i vissa avseenden överbyggd: NSDAP är visserligen alltjämt till namnet ett ”tyskt arbetarparti”, men det är nu i massornas ögon den konsekventa storkapitalistiska diktaturens parti, förbundet med junkrar, generaler, byråkrater och poliser. Om Hitler sedan skulle bli utbytt mot en prins eller en general, så skulle detta icke ändra något väsentligt i systemets krafter eller i dess funktion. Endast en demokratisk och socialistisk revolution kan befria tyska folket från denna regering, liksom ungrarna, bulgarerna och österrikarna endast genom en folkresning kan skaka av sig sina tyranner.

Den tyska fascismen har definitivt förlorat den folkliga basis, som förkroppsligades i de gamla SA. Det är objektivt sett ett stort framsteg, att Hitlersystemets tvetydighet försvunnit. Dessutom var de gamla SA den bruna terrorns egentliga redskap. Sedan det har brutits sönder, kommer varje opposition i Tyskland att få lättare att arbeta. Det finns emellertid ingen anledning att hysa någon överdriven optimism beträffande utvecklingen i Tyskland. Man får aldrig glömma, att Tysklands proletariat sedan den 9 november 1918 inte gjort annat än lidit nederlag. Hitlers övertagande av regeringsmakten år 1933 var endast en konsekvens av de stora proletära nederlagen 1923 och 1930. Många människor, och inte de sämsta, hängav sig åt den illusionen, att de tyska löntagarna skulle komma till makten med hjälp av nazisterna, efter att ha gått igenom all hitlerismens blod och smuts. Men det är objektivt omöjligt, att en klass, som är besegrad och försvagad, kan komma till makten genom att ändra färg. Om de tyska kapitalisterna var starkare

än arbetarna, så är detta ett faktum, som inte kunde bringas ur världen genom att arbetarna en dag hissade hakkorsfanan i stället för den röda fanan. SA:s revolt mot den kapitalistiska partiflygeln, som i bästa fall endast skulle ha varit en bedrövlig karikatyr på en proletär revolution, kom inte ens till sitt utbrott utan dränktes i ett blodbad. Först sedan det tyska proletariatet genomgått en avgörande inre förvandling, först sedan det kastat bort de gamla slagorden och bekvämligheterna och utbildat en klar och fast vilja till makt — först då kommer det tyska folket åter att bli fritt. Under nazisternas terror har den tyska arbetarklassen lärt sig mycket. Man kan t. ex. knappast tänka sig att den tyska arbetarklassen vid ett nytt 9 november åter vördnadsfullt skulle göra halt inför geheimeråden och riksrätten. Men det är bättre att inte vara alltför optimistisk och inte tro sin egen uppgift vara alltför lätt.

I det stora hela har fascismen inte gett den moderna klasskampens ansikte några principiellt nya drag. Framför allt har den inte gett upphov till någonting, som skulle kunna leda till en revision av någon av Marx' grundläggande upptäckter. Att de småborgerliga skikten är av stor betydelse för den revolutionära taktiken, visste Marx och Engels mycket väl. Ingen visste det heller bättre än Lenin. Men proletariatet kan endast "konstituera sig som nation" genom en beslutsam offensiv och genom en klar uppfattning av sin uppgift som klass, men aldrig om det sätter tro till de nya mystiska lärorna om ungdomen, småborgerskapet och nationaliteten, om det smickrar medelklassens fördomar eller kryper bakom kjolarna på en döende liberalism eller en "välvillig" konservatism.